

Strategie morskie Indii, Chin i USA w regionie Oceanu Indyjskiego: analiza w kategoriach realizmu ofensywnego¹

Jakub Zajączkowski

Uniwersytet Warszawski

Celem artykułu jest analiza zbrojeń morskich w regionie Oceanu Indyjskiego. Objaśnienie i zrozumienie tego przedmiotu wymaga zbadania w pierwszej kolejności deklarowanych oraz realizowanych na tym obszarze strategii morskich Indii, Chin i Stanów Zjednoczonych.

Teoretycznym narzędziem zastosowanym w tym studium przypadku jest realizm ofensywny, który stanowi jedną z najlepiej zidentyfikowanych i ustrukturalizowanych wersji teorii realizmu. O wyborze takiego narzędzia badawczego przesądzają jego założenia z zakresu ontologii i epistemologii. Podkreśla się w nich znaczenie aktywnych strategii międzynarodowych, podejmowanych przez państwa w anarchicznym środowisku międzynarodowym w celu zwiększenia parametrów potęgi, jako warunku przetrwania i zapewnienia bezpieczeństwa.

Artykuł nie służy weryfikacji założeń realizmu ofensywnego poprzez empiryczny test wyprowadzanych z niego hipotez, ale wykorzystanie go jako heurystycznego narzędzia dla zbadania strategii morskich mocarstw w regionie Oceanu Indyjskiego.

Mając powyższe na uwadze, przyjęto następującą strukturę artykułu. W pierwszej części przedstawiono ogólne założenia metodologiczno-analityczne. W drugiej części omówiono jako studium przypadku – wraz z uzasadnieniem wyboru – region Oceanu Indyjskiego. W trzeciej części przedstawiono analizę aktywności trzech mocarstw na tym obszarze: Indii, Chin i USA, w kategoriach istotnych zmiennych, odnoszących się do czynników materialnych i niematerialnych. W podsumowaniu artykułu zawarto wnioski w formie odpowiedzi na postawione pytania badawcze.

Słowa kluczowe: realizm ofensywny, strategia morska Indii, strategia morska Chin, strategia morska USA, polityka zagraniczna, potęga, marynarka

---

Jakub Zajączkowski – doktor, Instytut Stosunków Międzynarodowych, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Uniwersytet Warszawski.

¹ Chciałbym wyrazić podziękowania Prof. dr. hab. Edwardowi Halizakowi za cenne uwagi i wskazówki przy pisaniu artykułu.

1. Założenia modelu analitycznego

Przedmiotem badania jest narastający problem zbrojeń morskich trzech mocarstw: Indii, Chin i Stanów Zjednoczonych, w regionie Oceanu Indyjskiego. Tak zdefiniowany temat spełnia warunki studium przypadku ze względu na jednoznaczne kryteria identyfikacji regionu Oceanu Indyjskiego w stosunkach międzynarodowych, uwzględniające strukturę powiązań między państwami na jego obszarze². Ogólnie rzecz biorąc, celem badań jest próba odpowiedzi na pytanie, dlaczego mają miejsce takie, a nie inne sekwencje wydarzeń lub tendencje rozwojowe. Chociaż takie podejście każe odnosić się do konkretnego przykładu, umożliwia ono tworzenie (kumulację) wiedzy w ten sposób, że sformułowane uogólnienia na podstawie danego układu czasowo-przestrzennego mogą być zweryfikowane w innych przypadkach³.

Po rozstrzygnięciu, co badać, następnym zadaniem dotyczy tego, jak badać⁴, z czym wiąże się wybór teoretycznego modelu, który umożliwi objaśnienie, zrozumienie lub predykcję danego zjawiska i procesu międzynarodowego⁵. Przy wyborze teorii należy kierować się jej założeniami badawczymi oraz kryterium przyjmowania właściwego poziomu analizy⁶.

Dla zbadania naszego przypadku zostanie zastosowane podejście analityczne, które polega na instrumentalnym i heurystycznym wykorzystaniu danej teorii. W takiej sytuacji teoria jako uproszczone odzwierciedlenie rzeczywistości inspiruje do stawiania pytań badawczych i kieruje uwagę na czynniki (zmienne), które uznaje za kluczowe dla wyjaśnienia danego zjawiska⁷. Proces, o którym mowa, nazywamy operacjonalizacją teorii lub danego modelu analitycznego. Obejmuje ona następujące czynności: przedstawienie założeń realizmu ofensywnego, wskazanie na kluczowe zmienne wyprowadzone z tej teorii, które pozwalają na interpretację materiału empirycznego, postawienie wynikających z niej pytań badawczych.

O analitycznej przydatności realizmu ofensywnego przesadzają następujące argumenty:

² J. Gerring, *What Is a Case Study and What Is It Good For*, „American Political Science Review” 2004, nr 2, s. 341–354.

³ L. Hooghe, *Several Roads Lead to International Norms, But Few via International Socialization: A Case Study of the European Commission*, „International Organization” 2005, nr 4, s. 861–898.

⁴ E. Haliżak, *Problem postępu naukowego w badaniach stosunków międzynarodowych*, w: J. Zajączkowski, M.F. Gawrycki, A. Bógdał-Brzezińska (red.), *Re-Wizje i Re-Orientacje: Myśl pozaeuropejska w nauce o stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2012, s. 244–268.

⁵ P. Evans, *Contribution to Symposium. The Role of Theory in Comparative Politics*, „World Politics” 1995, nr 1, s. 3–10.

⁶ E. Haliżak, *Przedmiot, teoria i metodologia nauki o stosunkach międzynarodowych*, „Stosunki Międzynarodowe–International Relations” 2015, nr 1, s. 11–34; J. Zajączkowski, *Poziom analizy regionalnej w nauce o stosunkach międzynarodowych*, w: E. Haliżak, M. Pietraś (red.), *Poziomy analizy stosunków międzynarodowych*, t. 1, Warszawa 2013, s. 65–88.

⁷ P.T. Jackson, *The Conduct of Inquiry in International Relations: Philosophy of Science and Its Implications for the Study of World Politics*, London 2011, s. 112–156.

- a) istotność teoretycznych założeń, odnoszących się do działań wielkich mocarstw na poziomie systemu regionalnego (region lądowy lub morski);
- b) uwzględnienie potencjalnych parametrów potęgi (w kategoriach ilościowych i niematerialnych w postaci koncepcji i doktryn strategicznych).

W nauce o stosunkach międzynarodowych teorie klasyfikuje się według kryteriów takich jak poziom analizy i teoretyczne założenia. Mają one także znaczenie przy klasyfikowaniu różnych nurtów teorii realizmu, które rozwinęły się po opublikowaniu w 1979 r. fundamentalnej pracy Kennetha Waltza pt. *Theory of International Politics*⁸. W 1991 r. Jack Synder opublikował pracę pt. *Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition*, w której wprowadził pojęcia realizmu ofensywnego i defensywnego⁹. Stało się to podstawą do wyodrębnienia tych dwóch wersji realizmu. Ten defensywny uznaje bezpieczeństwo za priorytet, a potęgą jest tylko jednym z instrumentów realizacji tego celu. Realizm ofensywny zakłada zaś, że potęgą jest celem samym w sobie oraz jedynym środkiem zapewniającym przetrwanie. Jeśli uwzględnić kryterium założeń badawczych, to według realizmu ofensywnego najważniejszym zadaniem państwa jest maksymalizacja potęgi.

John J. Mearsheimer w książce pt. *The Tragedy of Great Power Politics* podkreśla, że mocarstwa skazane są na prowadzenie polityki zagranicznej według założeń realizmu ofensywnego (stąd metaforyczny tytuł mówiący o tragedii wielkich mocarstw). W anarchicznym systemie międzynarodowym, charakteryzującym się brakiem zaufania, niepewnością co do intencji innych państw, ofensywnymi zdolnościami państwa oraz silną wolą przetrwania, państwa w celu zapewnienia sobie bezpieczeństwa muszą budować siłę militarną i wykorzystywać ją¹⁰.

W konsekwencji chcąc przetrwać, państwa muszą dostosować działania do warunków obowiązujących w anarchicznym systemie międzynarodowym. Z konieczności realizują strategię rewizjonistyczną. Należy więc zwiększać potęgę kosztem innych i wykorzystywać własną przewagę wtedy, gdy zyski przewyższają spodziewane koszty. Państwa nie są z natury złe bądź agresywne, ale system międzynarodowy przymusza je do działań rewizjonistycznych. Taki konfliktogenny, anarchiczny system sprawia, że państwa dążą do zakumulowania zasobów, przede wszystkim materialnych (siła militarna). Jedynie bowiem maksymalizacja, a nie zachowanie dotychczasowej potęgi jest gwarancją przetrwania. Nigdy nie ma pewności, czy osiągnięty poziom potęgi będzie wystarczający do zapewnienia bezpieczeństwa w przyszłości. Realizm ofensywny odrzuca tezę o możliwości kalkulacji w dłuższej perspektywie adekwatnej potęgi, gwarantującej przetrwanie i autonomię¹¹. Nigdy bowiem nie możemy być

⁸ K. Waltz, *Theory of International Politics*, McGraw Hill, New York, 1979.

⁹ J. Synder, *Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition*, Ithaca 1991.

¹⁰ J.J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, New York 2001.

¹¹ A. Tomczyńska, *Realizm ofensywny Johna J. Mearsheimera a hegemonia Stanów Zjednoczonych Ameryki po zimnej wojnie*, w: E. Halizak, J. Czuputowicz (red.), *Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych: założenia i zastosowania badawcze*, Warszawa 2014, s. 346.

pewni intencji innych państw. Każde z nich jest potencjalnym wrogiem i agresorem, gdyż może użyć siły wobec sąsiadów. Państwa nie postrzegają utrzymania *status quo* jako gwarancji bezpieczeństwa i stabilności. Gdyby przyjąć takie założenie, to według Randalla L. Schwellera „świat składałby się jedynie z policjantów, bez złodziei”¹².

W przeciwieństwie do założeń podejścia defensywnego realizm ofensywny kwestionuje także użyteczność sojuszy jak gwaranta bezpieczeństwa. Mają one charakter tymczasowy, są „kruche i płynne”¹³. Nie można bowiem zaufać partnerom. Ich intencje i zamiary nie są jednoznaczne ani przewidywalne. Sojusze nie zapobiegają więc konfliktom i nie zapewnią trwałego przetrwania. Mogą służyć wyłącznie jako jeden z instrumentów minimalizowania zdolności wroga, m.in. militarnych.

Głównym celem strategii państw jest więc maksymalizacja potęgi, przede wszystkim militarnej, oraz tym samym zapewnienie przetrwania. Jedynie hegemon może pozwolić sobie na realizację dodatkowych celów, takich jak dobrobyt i rozwój. Państwa bowiem, które są hegemonem, dążą do zachowania *status quo*. Osiągnięcie hegemonii w anarchicznym systemie międzynarodowym jest sytuacją idealną, gdyż gwarantuje przetrwanie. Chodzi w tym kontekście zwłaszcza o osiągnięcie hegemonii regionalnej¹⁴. W erze zbrojeń nuklearnych uzyskanie statusu hegemonu globalnego jest niemożliwe, wymagałoby bowiem całkowitej przewagi nuklearnej¹⁵.

W celu uzyskania statusu hegemonu regionalnego państwo musi uzyskać taką przewagę militarną nad sąsiednimi krajami, by nie były w stanie mu zagrozić. W swojej książce Mearsheimer wskazuje na istnienie w obecnym systemie międzynarodowym jednego hegemonu regionalnego: Stanów Zjednoczonych w zachodniej hemisferze. Autor podkreśla przy tym, że USA dążą do zachowania tej pozycji. Jednym ze sposobów utrzymania swojego statusu jest niedopuszczenie do pojawienia się innego hegemonu regionalnego. Spowodowałoby to bowiem osłabienie roli i pozycji Stanów Zjednoczonych w systemie międzynarodowym oraz znacznie pogorszyło ich bezpieczeństwo¹⁶.

Założenia realizmu ofensywnego są użytecznym narzędziem w badaniu polityki zagranicznej, zwłaszcza analizy głównych kierunków i trendów strategii mocarstw, ponieważ jego zwolennicy zwracają uwagę na związek przyczynowo-skutkowy między możliwościami i zdolnościami państwa a jego celami w polityce zagranicznej. Państwa słabsze ograniczają aktywność głównie do najbliższego sąsiedztwa. Wraz ze zwiększaniem swoich zdolności państwa mają tendencję do rozszerzania celów w polityce zagranicznej oraz do zwiększania aktywności w stosunkach międzynarodowych¹⁷. Zasięg interesów mocarstw, takich jak USA, ma więc charakter globalny.

¹² R.L. Schweller, *Neo-realisms Status-Quo Bias: What Security Dilemma?*, „Security Studies” 1996, nr 3, s. 91.

¹³ D. Beach, *Analyzing Foreign Policy*, New York 2012, s. 43.

¹⁴ J.J. Mearsheimer, *The Tragedy...*, op.cit., s. 140–144.

¹⁵ Ibidem, s. 145.

¹⁶ Ibidem, s. 147.

¹⁷ F. Zakaria, *Realism and Domestic Politics: A Review Essay*, „International Security” 1992, nr 1, s. 177–198.

Część przedstawicieli realizmu ofensywnego, w tym Mearsheimer, badając potęgę danego państwa, podkreśla przede wszystkim rolę sił lądowych. Marynarka i czynnik morski nie odgrywa według nich większego znaczenia¹⁸. Akweny morskie i oceany są postrzegane jako główna bariera w aktywności mocarstw regionalnych na poziomie globalnym. Obszary morskie uniemożliwiają bowiem użycie sił lądowych w oddalonych częściach świata, co znacznie zmniejsza możliwości realizacji globalnych celów w polityce zagranicznej¹⁹.

Z tą tezą nie zgadza się Yves-Heng Lim, który w książce pt. *China's Naval Power – An Offensive Realist Approach* podkreśla adekwatność założeń realizmu ofensywnego w badaniu strategii morskich mocarstw. Odwołując się do wyodrębnionych przez Barry Buzana i Ole Waevera regionalnych kompleksów bezpieczeństwa, Lim zaznacza, że ponad $\frac{3}{4}$ z nich jest od siebie oddzielona ocenami i morzami. Dostęp drogą lądową jest możliwy jedynie do regionalnego kompleksu bezpieczeństwa w Afryce Środkowej²⁰.

Lim wskazuje, że interesy na morzach i oceanach mocarstw regionalnych oraz pozaregionalnych (zewnętrznych) znacznie się od siebie różnią. Te drugie, czyli mocarstwa globalne, będą dążyć do dominującej pozycji na morzach i ocenach w różnych częściach świata, w różnych regionalnych systemach bezpieczeństwa, w celu zapewnienia swobody przepływu przez morskie szlaki komunikacyjne oraz kluczowe strategicznie cieśniny (tzw. *choke points*). Mocarstwa globalne dążyć więc będą do zwiększenia swojej obecności i aktywności morskiej w wymiarze ogólnosiwiatowym. Jednocześnie obecność na morzach i oceanach, przylegających lub sąsiadujących z terytorium potencjalnego regionalnego rywala, ma służyć minimalizowaniu wzrostu jego potęgi.

Dla wschodzących mocarstw regionalnych głównym celem jest zaś niedopuszczenie do interwencji (lub ograniczenie aktywności) mocarstw zewnętrznych na morzach przylegających do ich terytorium. Mocarstwa regionalne często określają przylegające akweny morskie jako swoje strefy wpływów. Obawiają się zwłaszcza powstania sojuszy polityczno-militarnych, koalicji regionalnych rywali z mocarstwem zewnętrznym²¹. Ponadto obecność tych ostatnich w akwenach sąsiadujących z wodami przyległymi do danego wschodzącego mocarstwa regionalnego zwiększa jego poczucie zagrożenia. Nie ma ono bowiem pewności, czy potencjał zgromadzony przez rywala globalnego na tych akwenach nie zostanie użyty w celu zaatakowania go bezpośrednio.

Biorąc pod uwagę powyższe uwarunkowania, część przedstawicieli realizmu ofensywnego – w nawiązaniu do koncepcji *sea power* (potęgi morskiej) Alfreda T. Mahana oraz założeń Juliana S. Corbetta – podkreśla znaczenie czynnika morskiego w rywalizacji mocarstw oraz odrzuca tezę o bezwzględnej dominacji potęg lądowych.

¹⁸ J.J. Mearsheimer, *The Tragedy...*, op.cit., s. 83–137.

¹⁹ Ibidem, s. s.114–128.

²⁰ Y.-H. Lim, *China's Naval Power – An Offensive Realist Approach*, Farnham, Burlington, Ashgate, 2014, s. 31.

²¹ Ibidem.

Zakładają oni bowiem, że choć wojny wygrywa się głównie na lądzie, to można je przegrać na morzach. Ponadto marynarka i dominacja na morzu ma istotny wpływ na ukształtowanie się dogodnych uwarunkowań do prowadzenia wojny na lądzie²². Herbert Richmond wskazywał: „siły morskie nie mogą wygrać wojny same, ale umożliwiają wygraną wojny”²³. Collin Gray podkreśla zaś, że siły morskie posiadają „bezcenną zdolność do kształtowania geostrategicznych uwarunkowań prowadzonej wojny”²⁴.

Tak więc w świecie złożonym głównie z regionów oddzielonych od siebie morzami i oceanami posiadanie morskich sił zbrojnych wydaje się koniecznym atrybutem mocarstwa globalnego oraz regionalnego. Dzięki rozwojowi zdolności operacyjnych marynarki wojennej mocarstwa mają możliwość poszerzania swoich stref wpływów. W przeciwnym przypadku są one ograniczone jedynie do realizacji polityki w najbliższym sąsiedztwie. W opinii Corbetta marynarka wojenna umożliwia „usunięcie bariery”, jaką w realizacji strategii ekspansji jest morze²⁵. Ponadto brak sił morskich lub ich słabość zwiększa zagrożenie interwencją mocarstw zewnętrznych. Potęga morska, odwołując się do założeń koncepcji nawalizmu Mahana, jest więc podstawą budowania potęgi, a przez to zapewnienia bezpieczeństwa i dobrobytu²⁶. Wśród strategów istnieje jednak konsensus, że wraz z rozwojem technologii uzyskanie bezwzględnej dominacji na morzu, o której pisał Mahan, wydaje się mało realne. Współcześnie istotne jest przede wszystkim uzyskanie przewagi nad innymi państwami w kontroli kluczowych dla danego mocarstwa akwenów morskich²⁷.

Na zależność między rozwojem potęgi morskiej a aspiracjami mocarstwowymi zwracają uwagę w swoich teoriach m.in. George Modelski i William R. Thompson oraz Karen A. Rasler²⁸. Modelski i Thompson podkreślają, że posiadanie potęgi morskiej (precyzyjniej oceanicznej) jest warunkiem koniecznym (choć niewystarczającym) do prowadzenia operacji w skali globalnej, interkontynentalnej²⁹. Kontrola akwenów morskich nie jest celem samym w sobie. Pozwala jednak na realizację interesów i celów w wymiarze ponadregionalnym oraz wpływa zasadniczo na ekonomiczne i polityczne rezultaty rywalizacji mocarstw na lądzie³⁰. Część badaczy zwraca w tym kontekście szczególną uwagę na rolę operacji z użyciem amfibii³¹. Podkreśla się także, że wraz z rozwojem technologii znaczenie marynarki wojennej dla realizacji aspiracji

²² C.S. Gray, R.W. Barnett, *Introduction*, w: C.S. Gray, R.W. Barnett (red.), *Seapower and Strategy*, Annapolis 1989, s. ix–xiv.

²³ H. Richmond, *Statesmen and Sea Power*, Westport 1974, s. 336.

²⁴ C.S. Gray, *The Leverage of Sea Power*, New York 1992, s. 289.

²⁵ J.S. Corbett, *Principles of Maritime Strategy*, Mineola 2004, s. 94.

²⁶ A.T. Mahan, *The Influence of Sea Power Upon History*, New York 2007, s. 205.

²⁷ G. Till, *Maritime Strategy and the Nuclear Age*, New York 1984, s. 26; idem, *Seapower*, London 2004.

²⁸ G. Modelski, W.R. Thompson, *Sea Power in Global Politics, 1494–1993*, Houndmills 1988; K.A. Rasler, W.R. Thompson, *The Great Powers and Global Struggle, 1490–1990*, Lexington 1994.

²⁹ G. Modelski, W.R. Thompson, op.cit., s. 13.

³⁰ E.J. Grove, *The Future of Sea Power*, Annapolis 1990; G. Till, *Seapower*, op.cit.

³¹ R. Menon, *Maritime Strategy and Continental Wars*, London 1998.

mocarstwowych znacznie wzrosło³². Mocarstwa globalne powinny więc „dysponować zdolnościami marynarki do działań w odległych akwenach morskich”³³. Od potencjału militarnego sił morskich zależy także, w jakim stopniu globalne potęgi będą w realizacji swoich celów w odległych regionach zależne od lokalnych sojuszników. Większy potencjał umożliwia strategię, która jest mniej ograniczona przez cele bądź interesy sojuszników i partnerów w odległych regionach. Ponadto mocarstwo globalne jest wówczas postrzegane przez lokalnych sojuszników jako równowaga (tzw. *offshore balancer*) dla potencjalnego mocarstwa wschodzącego³⁴.

Podsumowując, należy podkreślić, że w warunkach anarchiczności systemu międzynarodowego, zarówno w wymiarze lądowym, jak i morskim, ujawnia się problem dylematu bezpieczeństwa. Wynika on z zasady ograniczonego zaufania, tzn. uczestnicy nie są i nie mogą być pewni intencji warunkujących działania innych podmiotów. Charles Gloser wskazuje, że dylemat bezpieczeństwa realizuje się na dwa sposoby: zwiększenie wydatków na bezpieczeństwo oraz ekspansywne strategie (zwiększanie zbrojeń i zawieranie nowych sojuszy), których celem są powiększenie przestrzeni strategicznego działania i umożliwienie kontroli zasobów materialnych w bezpośrednim sąsiedztwie³⁵. W ten sposób państwa starają się za wszelką cenę maksymalizować wpływy i siłę, dzięki czemu mogą zapewnić sobie przetrwanie. Większość państw ogranicza się jednak do maksymalizacji wpływów w najbliższym geograficznie środowisku, mając gwarancję, że korzyści przewyższają poniesione koszty³⁶. Anarchiczność systemu międzynarodowego oraz układ sił w całości determinują zachowania państw, których celem jest zwiększenie własnej siły i przetrwanie.

Biorąc pod uwagę powyższe założenia metodologiczno-analityczne, artykuł jest próbą odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. Dlaczego Indie, Chiny i USA przeznaczają coraz więcej środków na zwiększenie swojej obecności w regionie Oceanu Indyjskiego?
2. W jaki sposób działania Indii, Chin i USA w regionie Oceanu Indyjskiego kształtują stosunki międzynarodowe na tym obszarze?

To istotne pytania tak z punktu widzenia poznawczego, jak i praktyki, gdyż pozwalają na ocenę realizmu ofensywnego jako narzędzia badawczego.

2. Region Oceanu Indyjskiego jako studium przypadku

Region Oceanu Indyjskiego obejmuje 73 556 tys. km² obszarów morskich i około 33 336 tys. km² terytoriów lądowych (łącznie obejmuje powierzchnię ponad

³² E.J. Grove, op.cit., s. 46.

³³ K.A. Rasler, W.R. Thompson, op.cit., s. 17.

³⁴ C.S. Gray, op.cit., s. 287.

³⁵ Ch. Gloser, *The Security Dilemma Revisted*, „World Politics” 1997, nr 1, s. 169–193.

³⁶ J.J. Mearsheimer, *Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War*, „International Security” 1990, nr 1, s. 5–56.

106 900 tys. km²). Stanowi to ponad 20,4% powierzchni światowych oceanów oraz 19,1% powierzchni lądu (ok. 20% powierzchni globu). Terytorium regionu zamieszkuje ponad 2,65 mld ludzi, co stanowi ponad 39,1% ludności świata. Granice regionu wyznaczone są przez wschodnie wybrzeża Afryki i Półwyspu Arabskiego, południowe wybrzeże kontynentu azjatyckiego (od cieśniny Ormuz do Cieśniny Singapurskiej), południowe wybrzeże Archipelagu Malajskiego oraz północne i zachodnie wybrzeże Australii. Na południu region Oceanu Indyjskiego graniczy z Atlantykiem, Pacyfikiem oraz Oceanem Południowym³⁷.

Geografia polityczna regionu Oceanu Indyjskiego cechuje się złożonością. Region składa się z 38 państw nadbrzeżnych oraz 13 śródlądowych. Spośród nich 23 to państwa afrykańskie, 25 – azjatyckie. Ponadto w skład regionu wchodzi Australia, a także Francja i Wielka Brytania, w których przypadku obecność w regionie wynika z posiadłości terytoriów zależnych i innych jednostek terytorialnych³⁸.

Biorąc pod uwagę kryterium geograficzne, typologię państw regionu Oceanu Indyjskiego należy sklasyfikować następująco:

- 28 państw nadbrzeżnych Oceanu Indyjskiego (*Indian Ocean Rim*);
- 10 państw nadbrzeżnych Morza Czerwonego i Zatoki Perskiej;
- 13 państw śródlądowych Oceanu Indyjskiego³⁹.

Region Oceanu Indyjskiego obejmuje państwa leżące na obrzeżach trzech kontynentów: Azji, Afryki i Australii. W tak szeroko rozumianym regionie Oceanu Indyjskiego można wyróżnić takie regiony jak:

- Azja Południowa;
- Azja Południowo-Wschodnia;
- Australia;
- Afryka Wschodnia;
- Afryka Południowa;
- region Zatoki Perskiej.

³⁷ Ch. Bouchard, *Geographical Setting of the Indian Ocean Region*, „Journal of the Indian Ocean Studies” 2003, nr 2, s. 214–233.

³⁸ Są nimi: Brytyjskie Terytorium Oceanu Indyjskiego oraz posiadłości francuskie, takie jak: Reunion, Wyspy Crozeta, Wyspy Kerguelena, Wyspy Świętego Pawła i Amsterdam, Majotta oraz Wyspy Rozproszone (wyodrębnione jako francuskie terytorium administracyjne w 2005 r., tworzą je wyspy: Bassas da India, Europa, Glorieuses, Juan De Nova, Tromelin). Zgodnie z ustawodawstwem francuskim z 21 lutego 2007 r. Wyspy Rozproszone, Wyspa Crozeta, Wyspy Kerguelena, Wyspy Świętego Pawła i Amsterdam oraz Ziemia Adeli tworzą tzw. Francuskie Terytoria Południowe i Antarktyczne (fr. *Terres australes et antarctiques françaises*, TAAF). Zob. Ch. Bouchard, *France and United Kingdom as the 37th and the 38th Indian Ocean States*, „Indian Ocean Survey” 2007, nr 1–2, s. 36–52.

³⁹ Idem, *Emergence of a New Geopolitical Era in the Indian Ocean: Characteristics, Issues, and Limitations of the Indianoceanic order*, w: D. Rumley, S. Chaturvedi (red.), *Geopolitical Orientations, Regionalism and Security in the Indian Ocean*, New Delhi 2004, s. 92; Ch. Bouchard, W. Crumplin, *Neglected No Longer: The Indian Ocean at the Forefront of World Geopolitics and Global Geostrategy*, „Journal of the Indian Ocean Region”, 2010, nr 1, s. 37.

Szczególne znaczenie – nie tylko ze względów geograficznych, ale także strategicznych – ma Półwysep Indyjski, który dzieli północny obszar Oceanu Indyjskiego na dwa baseny: Morze Arabskie i Zatokę Bengalską. Położenie geograficzne Azji Południowej ma więc charakter wyjątkowy w sensie geostrategicznym. Powoduje to, że staje się ona (łącznie z otaczającymi ją Morzem Andamańskim, Zatoką Bengalską, Morzem Arabskim oraz północno-wschodnią częścią Oceanu Indyjskiego) głównym obszarem rywalizacji między mocarstwami na obszarze Oceanu Indyjskiego.

O specyfice regionu decyduje przede wszystkim sam ocean – jest on jednym z czynników konstytuujących obszar. Należy przy tym uwzględnić jego unikatowość: nie ma on, jak oceany Spokojny i Atlantycki, charakteru otwartego. Od północy graniczy bowiem z lądowym obszarem eurazjatyckim. W konsekwencji tych uwarunkowań wzrasta znaczenie niewielkiej liczby strategicznych cieśnin, umożliwiających dostęp do omawianego obszaru⁴⁰.

Ocean Indyjski pozostaje więc najważniejszym elementem składowym regionu, obejmując $\frac{2}{3}$ jego terytorium. Jest on mniejszy od Oceanu Spokojnego i Atlantyku, jego powierzchnia wynosi 73 556 tys. km², średnia głębokość – 3897 m, łączna długość linii brzegowej – 66 526 km. Ocean Indyjski obejmuje: Morze Czerwone, Morze Arabskie, Zatokę Adeńską, Zatokę Bengalską, Zatokę Perską, Zatokę Omańską, Zatokę Kambajską, Morze Andamańskie, Morze Timur, Morze Arafura. Część badaczy zalicza do niego także morza w Antarktyce (Kosmonautów, Przyjaźni, Davisa, Mawsona, Morze Dumont d'Urville'a). Umowna granica między Oceanem Indyjskim i Atlantykiem przebiega od Afryki do Antarktydy wzdłuż południka 20°E; z Oceanem Spokojnym granica przebiega od północnego wejścia do cieśniny Malakka wzdłuż południowych brzegów Archipelagu Malajskiego i Nowej Gwinei do Cieśniny Toressa, a następnie na południe od Australii i Tasmanii do Antarktydy wzdłuż południka 146° 55'E.

U progu XXI w. region Oceanu Indyjskiego odgrywa coraz większą rolę. Robert Kaplan podkreśla, że w tym stuleciu będzie on odgrywał kluczową rolę w rywalizacji mocarstw. Autor zaznacza także, że obszar ten staje się głównym centrum gospodarczym i handlowym⁴¹. Donald L. Berlin pisze, że „żaden region w XXI w. nie będzie odgrywał tak znaczącej roli jak region Oceanu Indyjskiego”⁴². Decydują o tym takie przesłanki jak: „ropa, islam oraz rywalizacja między Indiami i Chinami”⁴³. Region ten obfituje w bogate zasoby naturalne i nośniki energetyczne. Posiada ponad 55% światowych rezerw ropy naftowej, a 40% gazu znajduje się w regionie Zatoki Perskiej. Ponadto wśród 20 państw posiadających największe złoża gazu znajdują się także Malezja i Indonezja. Australia, RPA i Indie zajmują odpowiednio czwarte, piąte i szóste miejsca pod względem wielkości rezerw węgla, a Australia i RPA pierwsze

⁴⁰ A.D.D. Gordon, *Security and Security Building in the Indian Ocean Region*, Canberra 1996, s. 11–15.

⁴¹ R.D. Kaplan, *Center Stage for the Twenty-First Century*, „Foreign Affairs” 2009, nr 2, s. 16–32.

⁴² D.L. Berlin, *Neglected No Longer: Strategic Rivalry in the Indian Ocean*, „Harvard International Review” 2002, nr 2, s. 28.

⁴³ Ibidem.

i czwarte miejsca pod względem złóż uranu. Dno Oceanu Indyjskiego zawiera najbogatsze na świecie złoża rud manganu⁴⁴. Do wzrostu znaczenia regionu przyczyniły się także: dynamiczny rozwój gospodarczy i wzrost atrybutów mocarstwowości Indii, nowa polityka Australii wobec regionu, dynamiczny wzrost gospodarczy państw Azji Południowo-Wschodniej oraz nowa strategia regionalna Chin. Wśród czynników destabilizujących w regionie Oceanu Indyjskiego należy wskazać na zagrożenia asymetryczne, takie jak terroryzm, piractwo itd.

Przede wszystkim jednak o wzroście znaczenia regionu Oceanu Indyjskiego w stosunkach międzynarodowych decyduje wzrost roli transportu morskiego w handlu światowym. Przez region ten przebiegają bowiem szlaki komunikacyjne i transportowe (tzw. *sea lines of communication*, SLOCs), przez które odbywa się $\frac{2}{3}$ ruchu morskiego. Ponad połowa ropy naftowej i ponad $\frac{1}{3}$ towarów transportowanych drogą morską przepływa właśnie przez nie. Ponad 80% ropy do państw regionu Azji i Pacyfiku importowana jest z regionu Zatoki Perskiej, z czego 82% transportowana jest przez SLOCs na Oceanie Indyjskim. Jednostronne uzależnienie od morskich szlaków komunikacyjnych powoduje, że dla państw regionu Oceanu Indyjskiego kwestia zapewnienia bezpieczeństwa SLOCs i swobody przepływu przez nie ma znaczenie nie tylko ekonomiczne, ale przede wszystkim strategiczne⁴⁵.

W tym kontekście kluczową rolę odgrywa także kwestia zapewnienia swobodnego przepływu przez cieśniny o charakterze strategicznym, czyli *choke points*. Wśród nich należy wymienić: cieśninę Bab-el-Mandeb, cieśninę Malakka, cieśninę Ormuz. Według amerykańskiej agencji rządowej odpowiedzialnej za kwestie energetyczne (Energy Information Administration) „cieśnina Ormuz jest najważniejszym na świecie *choke point*, gdyż dziennie jest przez nią transportowanych ponad 17 mln baryłek, co stanowi prawie 40% całego handlu ropy z wykorzystaniem transportu morskiego (20% światowego handlu ropą)”⁴⁶. Głównym problem polega na braku alternatywnego szlaku komunikacyjnego. *Choke points* odgrywają istotną rolę nie tylko ze względu na transport morski, w tym towarów i nośników energetycznych, ale mają również wymiar strategiczny. Umożliwiają one bowiem dostęp do obszaru Oceanu Indyjskiego. Znaczenie tych cieśnin wpływa na strategię mocarstw regionalnych i zewnętrznych w omawianym regionie Oceanu Indyjskiego⁴⁷.

Biorąc pod uwagę uwarunkowanie geograficzne, geostrategiczne i geoeconomiczne, można wyróżnić następujące funkcje regionu Oceanu Indyjskiego w stosunkach międzynarodowych:

⁴⁴ D. Rumley, S. Chaturvedi (red.), *Energy Security and the Indian Ocean Region*, South Asian Publishers, New Delhi 2005.

⁴⁵ S.A. Emerson, V.S. Mathur, *The Indian Ocean: Geographic Center of the Global Oil Market*, (w:) J. Garofano, A.J. Dew (red.), *Deep Currents and Rising Tides: The Indian Ocean and International Security*, Georgetown University Press, Waszyngton 2003, s. 5.

⁴⁶ US Energy Information Administration, *World Oil Transit Chokepoints*, Washington, DC 2008, s. 32.

⁴⁷ D.L. Berlin, *Sea Power, Land Power and the Indian Ocean*, „Journal of the Indian Ocean Region” 2010, nr 1, s. 52–67.

- a) obszar rywalizacji między mocarstwami regionalnymi i zewnętrznymi;
- b) obszar, który dostarcza zasoby mineralne, żywe oraz nośniki energetyczne;
- c) obszar będący tzw. teatrem operacji wojskowych, czyli ćwiczeń marynarek, stacjonowania baz marynarek wojennych itd.;
- d) obszar aktywności ekonomicznej państw;
- e) pomost między Atlantykiem a Pacyfikiem.

Na złożoność regionalnego systemu bezpieczeństwa w regionie Oceanu Indyjskiego wpływa także brak zinstytucjonalizowanej formy współpracy jego państw. Dotyczy to zarówno kooperacji pozarządowej, jak i międzyrządowej. Indian Ocean Rim Association (powstałe w 1997 r. jako Indian Ocean Rim Association for Regional Cooperation, IOR-ARC) nie odgrywa znaczącej roli w sferze bezpieczeństwa w regionie. Cechą wyróżniającą stosunki międzynarodowe na tym obszarze jest wciąż bilateralizm. O dynamice tych relacji decydują zwłaszcza stosunki między mocarstwami zewnętrznymi i regionalnymi. W przeciwieństwie jednak do okresu zimnej wojny współzależności między poszczególnymi częściami regionu Oceanu Indyjskiego są w coraz większym stopniu współzależne; występują one na płaszczyźnie ekonomicznej i bezpieczeństwa. Christian Bouchard i William Crumplin wyróżniają centralne sub-systemy regionu Oceanu Indyjskiego (Zatoka Perska, Azja Południowa, Azja Południowo-Wschodnia, Afryka Wschodnia, Róg Afryki, Afryka Południowa, Południowo-Zachodnie Wyspy Oceanu Indyjskiego) oraz terytoria peryferyjne, sąsiadujące z nim (region Azji i Pacyfiku, Unia Afrykańska oraz Bliski Wschód)⁴⁸.

3. Strategie morskie mocarstw w regionie Oceanu Indyjskiego

3.1. Strategia morska Indii

Po zakończeniu zimnej wojny Indie przystąpiły do redefinicji celów i założeń polityki zagranicznej w regionie Oceanu Indyjskiego. Do nowych wyzwań oraz zmian dostosowano także marynarkę wojenną kraju. Wyrazem tego była ewolucja w wymiarze instytucjonalno-prawnym. Po pierwsze u progu XXI w. dokonano próby usystematyzowania dotychczasowej praktyki oraz jej konceptualizacji. W latach 2004 i 2009 przyjęto doktrynę morską⁴⁹, a w 2007 r. strategię morską Indii⁵⁰. Jednocześnie strategię Indii w regionie Oceanu Indyjskiego należy analizować w kontekście głównych celów ich polityki zagranicznej. Cele i założenia bowiem indyjskiej strategii morskiej w omawianym regionie w okresie pozimnowojennym są funkcją

⁴⁸ C. Bouchard, W. Crumplin, op.cit., s. 42.

⁴⁹ Indian Navy, *Indian Maritime Doctrine*, INBR 8, Ministry of Defence, 25.04.2004; Indian Navy, *Indian Maritime Doctrine*, INBR 8, Ministry of Defence, Sivakasi 2009.

⁵⁰ *Freedom to Use the Seas: India's Maritime Military Strategy*, Indian Navy, Integrated Headquarters, Ministry of Defence, 2007.

długofalowego celu tego państwa, zmierzającego do osiągnięcia statusu mocarstwa globalnego w XXI w.⁵¹

Główne cele strategii Indii w regionie Oceanu Indyjskiego to: podtrzymanie statusu mocarstwa regionalnego i zwiększenie wpływów, zapewnienie bezpieczeństwa regionalnego, zapewnienie bezpieczeństwa morskich szlaków komunikacyjnych⁵². Indie w swojej strategii morskiej definiują region Oceanu Indyjskiego jako indyjską strefę wpływów⁵³. Według doktryny morskiej z lat 2004 i z 2009 w skład regionu, który decyduje o żywotnych interesach i bezpieczeństwie Indii, wchodzi: wschodnia część Oceanu Indyjskiego wzdłuż wybrzeży Afryki Wschodniej i Południowej, Bliski Wschód, Zatoka Bengalska, Morze Arabskie oraz cieśnina Malakka. W doktrynie morskiej z 2004 r. i strategii z 2007 r. obszary te określane są jako priorytetowe dla bezpieczeństwa i interesów narodowych Indii. Zdają one sobie jednak sprawę, że na ich pozycję w regionie Oceanu Indyjskiego wpływ mają – choć tylko pośredni – także obszary, które geograficznie nie są częścią tego akwenu. Chodzi przede wszystkim o Morze Południowochińskie oraz zachodni i południowy Pacyfik. W doktrynie i strategii morskiej Indii identyfikują te regiony jako obszary o znaczeniu drugoplanowym⁵⁴. Zwraca się jednak uwagę na wyjątkową rolę Morza Południowochińskiego. Wynika to z kilku przesłanek, takich jak: bezpośrednie sąsiedztwo z Oceanem Indyjskim, obecność na tym morzu cieśniny Malakka, czynnik chiński⁵⁵.

W porównaniu do okresu zimnej nowym elementem w strategii morskiej Indii jest ich akceptacja dla obecności na Oceanie Indyjskim innych mocarstw zewnętrznych. W strategii z 2007 r. Indie wyrażają więc chęć współpracy z USA, Australią, Japonią i państwami Unii Europejskiej (UE) w celu zapewnienia bezpieczeństwa SLOCs czy rozwoju gospodarczego. Indyjska strategia nie wskazuje na konieczność realizacji polityki odstraszania mocarstw⁵⁶. Nie oznacza to jednak, że Indie w swojej percepcji bezpieczeństwa nie dostrzegają kwestii zwiększającej się aktywności mocarstw zewnętrznych. Problem ten podejmuje m.in. doktryna indyjska z 2004 r. Wskazuje się w niej, iż wszystkie mocarstwa, takie jak USA, UE, Chiny, Rosja (która zdaniem Indii ponownie zaczęła interesować się tym obszarem), dążą do obecności w regionie Oceanu Indyjskiego. Zaznacza się, że podmioty te działają bądź samodzielnie, bądź

⁵¹ J. Zajączkowski, *India's Foreign Policy following the end of the Cold War*, w: J. Zajączkowski, J. Schottli, M. Thapa (red.), *India in the Contemporary World: Polity, Economy and International Relations*, London–New York–New Delhi 2014, s. 265–307.

⁵² D.L. Berlin, *The Rise of India and the Indian Ocean*, „Journal of the Indian Ocean Region” 2011, nr 1, s. 1–32.

⁵³ *Freedom to Use the Seas...*, op.cit., s. 2.

⁵⁴ Indian Navy, *Indian Maritime Doctrine*, op.cit., 2004, s. 2.; Indian Navy, *Indian Maritime Doctrine*, op.cit., 2009, s. 2.

⁵⁵ N.D. Weimar, *Sino-Indian Power Preponderance in Maritime Asia: A (Re-)Source of Conflict in the Indian Ocean and South China Sea*, „Global Change, Peace & Security” 2013, nr 1, s. 5–26; D. Scott, *India's Role in the South China Sea: Geopolitics and Geoeconomics in Play*, „India Review” 2013, nr 2, s. 51–69.

⁵⁶ *Freedom to Use the Seas...*, op.cit., s. 4

poprzez zacieśnianie umów polityczno-strategicznych z państwami regionu⁵⁷. W raporcie Ministerstwa Obrony z lat 2004 i 2005 podkreśla się „aktywność mocarstw wzdłuż wybrzeża Indii”⁵⁸. Doktryna morska z 2004 r. zaznacza przy tym, że mamy do czynienia „ze wzrastającą tendencją mocarstw do militarnej interwencji w państwach regionu Oceanu Indyjskiego w celu ograniczenia bądź rozwiązania sytuacji, która według nich jest konfliktowa”⁵⁹. W latach 90. XX w. i u progu XXI w. szczególnie niepokój budziła aktywność Chin. W raporcie Ministerstwa Obrony z 2007 r. zwracano uwagę, iż Pekin zwiększył obecność na Oceanie Indyjskim, koncentrując siły morskie w Zatoce Bengalskiej. Zwraca się także uwagę, że Chiny rozbudowują swoją marynarkę wojenną i dążą do uzyskania punktów strategicznych w omawianym regionie⁶⁰.

Od kilku lat odpowiedzią na nowe wyzwania w regionie Oceanu Indyjskiego jest próba realizowania kompleksowej strategii wobec tego obszaru. Składają się na nią: nowa polityka wobec Azji Południowej (zapoczątkowana w latach 90. XX w. doktryną Gujrąla), zacieśnianie współpracy gospodarczej z państwami Azji Południowo-Wschodniej i Bliskiego Wschodu, czynne włączenie się w proces tworzenia i uaktywnienia instytucji współpracy regionalnej w Azji Południowej i w regionie Oceanu Indyjskiego (chodzi jednak przede wszystkim o współpracę gospodarczą, unika się problematyki bezpieczeństwa)⁶¹, nowa polityka Indii wobec Afryki Wschodniej oraz modernizacja marynarki wojennej.

Od 2014 r. po przejęciu władzy przez Indyjską Partię Ludową Indie koncentrują się przede wszystkim na zacieśnieniu współpracy strategicznej i politycznej z państwami Azji Południowej i Azji Południowo-Wschodniej oraz USA, a także modernizacji marynarki. Elementy te są głównymi instrumentami w realizacji strategii morskiej Indii⁶².

Nowego wymiaru po 2014 r. nabrały relacje ze Sri Lanką, która jest kluczowym partnerem w kontekście rywalizacji z Chinami o wpływy w regionie Oceanu Indyjskiego. Podczas pierwszej od 28 lat wizyty premiera Indii na Sri Lance w marcu 2015 r. Narendra Modi podkreślił, że stosunki międzynarodowe w XXI w. będą determinowane przez Ocean Indyjski⁶³. Indiom zależy przede wszystkim na ograniczeniu wpływów Chin w regionie. O nowej, aktywnej strategii wobec regionu Oceanu

⁵⁷ Indian Navy, *Indian Maritime Doctrine*, op.cit., 2004, s. 3.

⁵⁸ Ministry of Defence, Government of India, *Annual Report 2004–2005*, s. 7, <http://www.mod.nic.in/writereaddata/MOD-English2005.pdf> (data dostępu: 1.04.2015)

⁵⁹ Indian Navy, *Indian Maritime Doctrine*, op.cit., 2004, s. 4.

⁶⁰ Ministry of Defence, Government of India, *Annual Report 2007–2008*, s. 6, <http://www.mod.nic.in/writereaddata/AR-eng-2008.pdf> (data dostępu: 20.03.2015)

⁶¹ G.V.C. Naidu, *Prospects for IOR-ARC Regionalism: An Indian Perspective*, „Journal of the Indian Ocean Region” 2012, nr 1, s. 21–36.

⁶² D. Brewster, *India's Ocean: The Story of India's Bid for Regional Leadership*, London–New York 2014.

⁶³ *India Seeks Edge Over China as Modi Visit Sri Lanka*, Reuters z 13.03.2015, <http://in.reuters.com/article/2015/03/13/sri-lanka-india-idINKBN0M919820150313> (data dostępu: 15.03.2015).

Indyjskiego świadczą także wizyty premiera Modiego na Mauritiusie i na Seszelach w marcu 2015 r. Indie podpisały z Mauritusem porozumienie o współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa. Ponadto zacieśniły współpracę militarną z Seszelami⁶⁴.

Podczas szczytu Azji Wschodniej w Mjanmie w listopadzie 2014 r. premier Modi ogłosił nową politykę Indii wobec państw Azji Południowo-Wschodniej, tzw. *Act East Policy*, która ma zastąpić tzw. *Look East policy*. Zmiana terminu miała oznaczać, że Indie chcą być nie tylko biernym uczestnikiem procesów w Azji Wschodniej, lecz również odgrywać aktywną rolę, zwłaszcza w Azji Południowo-Wschodniej, w kwestiach strategicznych i bezpieczeństwa. Celem zacieśniającej się współpracy militarnej jest zwiększenie potencjału odstrasżającego tych państw wobec Chin. Kwestie zapewnienie swobody żeglugi przez cieśninę Malakka oraz zmniejszenie roli czynnika chińskiego będzie wspólną płaszczyzną współdziałania Indii z krajami regionu, zwłaszcza z Singapurem, Wietnamem i Indonezją⁶⁵.

Politycznym filarem strategii morskiej Indii w regionie jest jednak przede wszystkim sojusz z USA i ich partnerami. Tak więc mimo że w przyjętych w latach 2004 i 2009 doktrynach morskich, a w 2007 r. strategii morskiej uznaje się obszar Oceanu Indyjskiego za indyjską strefę wpływów, to Indie zdają sobie sprawę, iż jedynym efektywnym instrumentem realizacji tego celu jest strategiczna współpraca z USA⁶⁶.

Jednym z elementów nowej, asertywnej strategii morskiej jest reaktywacja przez Indie koncepcji „strategicznego czworoboku”, czyli współpracy strategicznej USA–Indie–Australia–Japonia. Koncepcja ta pojawiła się po raz pierwszy w 2007 r. Indie obawiały się jednak, że jej realizacja może zdestabilizować relacje z Chinami. Ponadto uważały, że współpraca ta wzmocni ich kosztem rolę Australii w regionie Oceanu Indyjskiego. Modernizacja marynarki indyjskiej oraz czynniki amerykański i chiński zbliżyły jednak politycznie Indie i Australię⁶⁷.

Od 2014 r. ma miejsce rewitalizacja koncepcji czworoboku, która przejawia się w zacieśnianiu współpracy strategicznej w wymiarze morskim Indii z USA, Australią i Japonią. Ma ona gwarantować stabilność w regionie Oceanu Indyjskiego oraz równoważyć stopniowo wzrastającą pozycję Chin. Potwierdzeniami powstającego sojuszu polityczno-strategicznego są: podpisana podczas pierwszej od ponad 30 lat wizyty premiera Indii w Australii w listopadzie 2015 r. *Ramowa umowa o współpracy*

---

⁶⁴ *Modi's Indian Ocean Tour*, „The Hindu” z 16.03.2015, <http://www.thehindu.com/news/national/modis-indian-ocean-tour/article6982840.ece> (data dostępu: 17.03.2015).

⁶⁵ K.S.L. Collin, *ASEAN Perspectives on Naval Cooperation with India: Singapore and Vietnam*, „India Review” 2013, nr 3, s. 186–203; P.K. Jha, *India-Indonesia: Emerging Strategic Confluence in the Indian Ocean Region*, „Strategic Analysis” 2008, nr 3, s. 439–458; D. Brewster, *Indian Strategic Thinking about East Asia*, „Journal of Strategic Studies” 2011, nr 6, s. 825–852..

⁶⁶ D. Scott, *The „Indo-Pacific” – New Regional Formulations and New Maritime Frameworks for US–India Strategic Convergence*, „Asia-Pacific Review” 2012, nr 2, s. 97–101.

⁶⁷ A. Phillips, *Australia and the Challenges of Order-Building in the Indian Ocean Region*, „Australian Journal of International Affairs” 2013, nr 2, s. 125–140.

w dziedzinie bezpieczeństwa (*Framework Agreement for Security Co-operation*), która przewiduje bliższą koordynację współpracy, dotyczącą ćwiczeń marynarek wojennych Australii i Indii⁶⁸, podniesienie we wrześniu 2014 r. rangi relacji indyjsko-japońskich z partnerstwa strategicznego do tzw. specjalnego strategicznego i globalnego partnerstwa (*special strategic and global partnership*)⁶⁹, porozumienie o współpracy i wymianie w dziedzinie bezpieczeństwa między Indiami i Japonią (*memorandum of cooperation and exchanges in the field of defence*), która przewiduje udział tej drugiej we wspólnych ćwiczeniach morskich z USA i Indiami oraz Australią.

Indie zdają sobie sprawę, że ich rola i pozycja w regionie Oceanu Indyjskiego zależą od efektywności ich marynarki wojennej. Od końca lat 90. XX i na początku XXI w. jej znaczenie w polityce bezpieczeństwa Indii w regionie systematycznie rośnie. Nowa strategia morska zakłada sześć celów i instrumentów szczegółowych dla marynarki: wzrost wydatków na jej modernizację, ulepszenie infrastruktury (bazy wojskowe itd.), wzrost zdolności operacyjnych, aktywna dyplomacja morska, wspólne ćwiczenia morskie z innymi państwami (strategiczne znaczenie mają wspólne ćwiczenia z USA i ich sojusznikami), zapewnienie swobody przepływu przez *choke points*⁷⁰.

W 1999 r. nastąpił najwyższy wzrost wydatków na marynarkę wojenną w historii Indii, stanowiący ponad 15% budżetu wojskowego. W ciągu trzech kolejnych lat od 1999 r. do 2002 r. podwoiły się wydatki na marynarkę wojenną do poziomu ponad 1 mld USD. Z tej sumy 60% przeznaczono na modernizację i zakup sprzętu, w tym nowych technologii (m.in. łodzi podwodnych, systemów radarowych, okrętów wojennych)⁷¹. W 2012 r. poziom wydatków na marynarkę wynosił ponad 4,2 mld USD, a w 2014 r. osiągnął poziom ponad 6,2 mld USD⁷². W latach 2000–2014 średnie nakłady na marynarkę wynosiły ok. 18% budżetu wojskowego⁷³. Planuje się, że do 2020 r. nakłady te będą wynosić ok. 20%. W dłuższej perspektywie, czyli do 2027 r., Indie mają dysponować 150 statkami i łodziami (w tym trzema lotniskowcami) oraz ponad 500 samolotami i helikopterami. Ma to zapewnić im bezpieczeństwo we wschodniej

---

⁶⁸ D. Rajendram, *Collaborating across the Indian Ocean*, „Pragati” z 14.09.2014, <http://pragati.nationalinterest.in/2014/09/collaborating-across-the-indian-ocean> (data dostępu: 20.11.2014).

⁶⁹ Ministry of External Affairs, Government of India, *Tokyo Declaration for India-Japan Special Strategic and Global Partnership*, 1.09.2014, <http://www.mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/23965/Tokyo+Declaration+for+India+Japan+Special+Strategic+and+Global+Partnership> (data dostępu: 5.03.2015).

⁷⁰ D. Scott, *India's Aspirations and Strategy for the Indian Ocean – Securing the Waves?*, „The Journal of Strategic Studies” 2013, nr 4, s. 484.

⁷¹ V.K. Shrivastava, *Indian Army 2020: A Vision Statement on Strategy and Capability*, „Strategic Analysis” 2001, nr 6, s. 759–760; R. Roy-Chaudhury, *Indian Naval Expenditure in the 1990s*, „Strategic Analysis” 1998, nr 5, s. 675–690; P.S. Suryanarayana, *India's Ambitions*, „The Hindu” z 20.01.2003.

⁷² *The Andaman Islands: From Outpost to Springboard*, „The Economist” z 13.09.2014, s. 54.

⁷³ W.C. Ladwig III, *Drivers of Indian Naval Expansions*, w: H.V. Pant, *The Rise of the Indian Navy*, Farnham 2012, s. 22; International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2015*, rozdz. 6.

i zachodniej części Oceanu Indyjskiego oraz przygotować do działań zagrażających bezpieczeństwu Indii na obszarach znacznie oddalonych od ich wybrzeży⁷⁴.

Modernizacja marynarki u progu XXI w. oznaczała przede wszystkim zmiany jakościowe. Pod względem wielkości stan marynarki od zakończenia zimnej wojny zmienił się nieznacznie. W 1991 r. dysponowała ona ponad 51 większymi łodziami (uwzględniając lotniskowce, niszczyciele, łodzie podwodne, amfibie), a w 2014 r. – 55. W 2014 r. marynarka Indii dysponowała dwoma lotniskowcami⁷⁵, zwiększyła liczbę amfibii oraz niszczycieli i łodzi podwodnych. W przypadku tych ostatnich przyspieszono również rodzimy program ich budowy (Advanced Technology Vessel, ATV). Ponadto w porównaniu do 1991 r. indyjska marynarka zwiększyła wskaźnik wyporności o ponad 30%, co dotyczyło to zarówno lotniskowców, jak i amfibii. Dzięki programowi modernizacji amfibii marynarka Indii uzyskała zdolność do transportowania ponad 4,3 tys. osób oraz 100 czołgów (w 1991 r. odpowiednio 1,8 tys. oraz 55). Marynarka zwiększyła także ilość i zasięg rakiet. W 1991 r. indyjska marynarka była w stanie przenosić ponad 71 rakiet, a w 2014 r. – ponad 500. Indie zamierzają prowadzić prace nad zmodyfikowaną wersją Prithvi III, tzw. Sagariką, przeznaczoną dla sił morskich (pierwszy test miał miejsce 27 października 2004 r.). Rozwijają także prace nad rakieta o zasięgu interkontynentalnym typu ICBM, tzw. Surya. Według Stockholm International Peace Research Institute na stan z 1 stycznia 2014 r. Indie dysponują: raketami Prithvi I o zasięgu 150 km, które są w stanie przenosić także ładunki nuklearne (Prithvi II i III nie są dla nich przeznaczone) oraz Agni I (o zasięgu 700 km) i Agni II (wersja z października 2004 r. o zasięgu 1,2 tys. km, obecnie uaktualniana będzie miała zasięg do 3,5 tys. km)⁷⁶.

Restrukturyzacją i modernizacją objęto także trzy dowództwa marynarki wojennej Indii: Zachodnie Dowództwo w Mumbaju, Wschodnie Dowództwo w Vishakapatham oraz Południowe Dowództwo w Koczin, któremu podlega kluczowa ze względów strategicznych baza w Kavaratti na Lakszadiwach. Ponadto Indie koncentrują się na rozbudowie oraz modernizacji baz we wschodniej i zachodniej części Oceanu Indyjskiego. W 1998 r. ustanowiono nową bazę marynarki wojennej na Andamanach i Nikobarach⁷⁷. W 2001 r. powołano Wspólne Dowództwo dla sił lądowych, morskich i lotniczych. W 2005 r. ustanowiono Dalekowschodnie Dowództwo Marynarki Wojennej Indii (Far Eastern Naval Command, FENC). Jest ono odpowiedzialne za działania Indii nie tylko w Zatoce Bengalskiej, ale także w regionie Azji Południowo-

⁷⁴ K. Venkatshamy, *The Indian Ocean Region in India's Strategic Futures: Looking out to 2030*, „Journal of Indian Ocean Region” 2013, nr 1, s. 17–41.

⁷⁵ Pierwszy indyjski lotniskowiec INS Vikrant, jednostka o wyporności 37,5 tys. t i długości 262 m, został zwodowany 12 sierpnia 2013 r. w Koczin. W listopadzie 2013 r. lotniskowiec Vikramaditya (były lotniskowiec Admiral Gorszkow), został przekazany przez Rosję (na mocy umowy z 2003 r.) marynarce wojennej Indii.

⁷⁶ W.C. Ladwig III, *Drivers...*, op.cit. s. 19–41.

⁷⁷ T.V. Parasuram, *India to Build Military Bases in Andaman and Nicobar: Report*, „Hindustan Times” z 20.10.1998.

Wschodniej i Wschodniej (w tym na Morzu Południowochińskim). Systematycznie zwiększa się znaczenie tego dowództwa. W 2014 r. baza FENC dysponowała ponad 15 okrętami wojennymi, a do 2022 r. liczba ta ma zwiększyć się do 32⁷⁸. W celu dalszego wzmocnienia kontroli nad północno-wschodnią częścią Oceanu Indyjskiego marynarka Indii planuje utworzyć bazę w Rambilli Mandal, 50 km od Visakhapatnam. Indie wzmacniają także zachodnią flankę. W ramach zainicjowanego w 1999 r. projektu Seabird w 2005 r. utworzono nowe południowe dowództwo marynarki w Karwarze oraz bazę marynarki morskiej Indii INS Kadamba. Do 2020 r. INS Kadamba ma stać się największą bazą marynarki na wschód od Suez, koszty inwestycji mają wynieść 3 mld USD. W bazie ma pracować łącznie ponad 100 tys. osób, będzie w niej ponad 60 większych statków wojennych, w tym trzy lotniskowce⁷⁹.

Marynarka wojenna podjęła także działania na rzecz polepszenia koordynacji współpracy ze strażą przybrzeżną. Przeprowadzono wspólne operacje, takie jak Swam (przeprowadzona po atakach terrorystycznych w Mumbaju w 2008 r.) czy Bulund (mająca na celu zapobieżenie nielegalnemu połowowi ryb w regionie Andamanów i Nikobarów)⁸⁰.

Indie rozwijały także programy współpracy w ramach tzw. dyplomacji morskiej⁸¹. Odbывают wspólne patrole z marynarką Tajlandii i Indonezji. Od 1995 r. co dwa lata Indie organizują w Port Blair spotkania marynarek państw Azji Południowo-Wschodniej oraz Japonii, Australii i Nowej Zelandii pod kryptonimem MILAN. Ich celem jest zwiększenia interoperacyjności marynarek tych państw. Od 2008 r. indyjska marynarka organizuje sympozja tzw. Indian Ocean Naval Symposium (IONS), w których biorą udział dowódcy marynarek państw nadbrzeżnych Oceanu Indyjskiego⁸². Od lat 90. XX w. Indie systematycznie zwiększają liczbę partnerów, z którymi co roku przeprowadzają ćwiczenia morskie w regionie Oceanu Indyjskiego. Są to obecnie: Francja (ćwiczenia pod kryptonimem „Varuna”), Wielka Brytania („Konkan”), Rosja („Indra”), USA („Malabar”), Singapur („Simbex”) i Brazylia oraz Republika Południowej Afryki (IBSAMAR). W 2003 r. przeprowadzono pierwsze w historii ćwiczenia z Chinami, a w 2007 r. wspólne ćwiczenia z Japonią i USA. W 2008 r. podpisano umowę z Japonią, gdzie zapowiadano wspólne ćwiczenia na Pacyfiku. Indie prowadzą także nieregularnie ćwiczenia morskie ze Sri Lanką („Slinex”), Wietnamem, Filipinami oraz Republiką Korei. Zacieśniają także współpracę morską

⁷⁸ R. Ramachandran, *Indian Navy on the Crest of a Wave*, „Asia Times” z 18.06.2005; R.Vasan, *Strategic Significance of the Naval Base INS Kadamba*, „SAAG Paper” z 4.06.2005, nr 1404; R. Maitra, *India Bids to Rule the Waves*, „Asia Times” z 19.10.2005.

⁷⁹ *Seabird Phase II: Nation's Naval Might Gets a Fillip*, „The Times of India” z 10.06.2014.

⁸⁰ A. Mathur, *Growing Importance of the Indian Ocean in Post-Cold War Era and Its Implications for India*, „Strategic Analyses” 2002, nr 4, s. 550–551.

⁸¹ C.U. Bhaskar, *The Navy as an Instrument of Foreign Policy*, w: H.V. Pant, *The Rise...*, op.cit., s. 41–55.

⁸² P.K. Ghosh, *Indian Ocean Naval Symposium: Uniting the Maritime Indian Ocean Region*, „Strategic Analysis” 2012, nr 3, s. 352–357.

z państwami Zatoki Perskiej, zwłaszcza Omanem, Bahrajnem, Arabią Saudyjską. Od 2000 r. marynarka indyjska odbywa częste wizyty w portach w Azji, na Bliskim Wschodzie i w Afryce Wschodniej.

Inicjatywy te mają podkreślać, że Indie są gotowe do roli lidera w przeciwdziałaniu zagrożeniom dla bezpieczeństwa w regionie Oceanu Indyjskiego. Jednocześnie Indie nie zamierzają zrezygnować z użycia sił morskich w obronie swoich interesów na Oceanie Indyjskim czy w przypadku konfliktu z sąsiadami. Dowodem jest operacja Parakam podczas kryzysu indyjsko-pakistańskiego w latach 2001–2002. W jej ramach ponad 12 statków marynarki wojennej Indii zostało rozmieszczonych w północnej części Morza Arabskiego. W przyjętej w 2004 r. nowej doktrynie wojskowej Indii, tzw. *cold start*, podkreśla się znaczenie marynarki w działaniach prewencyjnych, których celem jest uniemożliwienie ataku ze strony Pakistanu⁸³. Mimo że przywódcy państwa zaprzeczają istnieniu nowej doktryny i jej ofensywnego charakteru, to w ostatnich latach Indie prowadzą aktywną strategię morską. Dowodem jest m.in. ustanowienie punktu nawigacyjnego na Madagaskarze. Planują także w tym samym celu wydzierżawić atol od Mauritiusu, zacieśniają współpracę polityczno-strategiczną z państwami Afryki Wschodniej⁸⁴. Coraz ściślejsza jest też kooperacja między różnymi rodzajami sił wojskowych. W 2011 r. Indie przeprowadziły w pobliżu granicy z Pakistanem ćwiczenia z udziałem ponad 50 tys. żołnierzy (w tym marynarki wojennej) – operację Vijayee Bhava⁸⁵.

3.2. Strategia morska Chin

Strategia Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL) wobec regionu Oceanu Indyjskiego zaczęła kształtować się dopiero na początku lat 90. XX w. Należy ją rozważać w kontekście nowej strategii morskiej Chin, przedstawionej w 1985 r. przez Liu Huaqinga, nowego dowódcę chińskiej marynarki – Floty Armii Ludowo-Wyzwoleńczej (FAL-W). Opowiadał się on za odejściem od *stricte* defensywnego charakteru strategii morskiej. Odzwierciedleniem nowego podejścia była przyjęta przez niego koncepcja aktywnej obrony zewnętrznej (*active offshore defense*). Zakładała ona, że głównym zadaniem FAL-W, oprócz tradycyjnej obrony przybrzeżnej (*brown water*), będzie działanie również na morzach otwartych (*green water*). Nowa strategia po raz pierwszy w ChRL

⁸³ W.C. Ladwig III, *A Cold Start for Hot Wars?: The Indian Army's New Limited War Doctrine*, „International Security 2007/2008”, nr 3, s. 158–190.

⁸⁴ G.V.C. Naidu, *India, Africa and the Indian Ocean*, „Journal of the Indian Ocean Region” 2013, nr 2, s. 200–204.

⁸⁵ Na temat strategii morskiej Indii w regionie Oceanu Indyjskiego zob. szerzej: H.V. Pant, *India in the Indian Ocean: Growing Mismatch Between Ambitions and Capabilities*, „Pacific Affairs” 2009, nr 2, s. 279–297; J.R. Holmes, A.C. Winner, T. Yoshihara, *Indian Naval Strategy in the Twenty-first Century*, London–New York 2009, s. 170–177; D. Brewster, *India as an Asia Pacific Power*, London–New York 2012, s. 156–164; D. Scott, *India's 'Grand Strategy' for the Indian Ocean: Mahanian Visions*, „Asia-Pacific Review” 2006, nr 2, s. 97–129.

w sferze konceptualnej podkreślała konieczność zwiększenia możliwości ofensywnych marynarki.

Admirał Huaqing, który w 1992 r. został wiceprzewodniczącym Centralnej Komisji Wojskowej Komunistycznej Partii Chin (KPCh), i jego zwolennicy, tzw. przedstawiciele nurtu oceanicznego, opowiadają się za takim rozwojem sił morskich, który pozwoli ChRL uzyskać najpierw status mocarstwa morskiego w skali regionalnej, następnie – w dalszym okresie – globalnej. Huaqing zakładał trzy etapy realizacji tego planu:

- a) do około 2000 r. – stworzenie sił morskich zdolnych do realizacji koncepcji aktywnej obrony zewnętrznej. Polegać ona miała na możliwości opanowania i kontrolowania przez ograniczony czas określonego akwenu w ramach tzw. pierwszego łańcucha wysp, czyli od Aleutów na północy, przez Kuryle, Japonię, Wyspy Riukiu, Tajwan, Filipiny i Indonezję. Obejmowała one *de facto* obszar mórz: Południowochińskiego, Wschodniego i Żółtego;
- b) do ok. 2020 r. – uzyskanie zdolności operacyjnych przez marynarkę w ramach tzw. drugiego łańcucha wysp, czyli od Aleutów przez Kuryle, Japonię, Wyspy Bonin, Mariany, Karoliny aż do Australii. Realizacja tych założeń oznaczałaby, iż Chiny dysponują flotą oceaniczną;
- c) do ok. 2050 r. – stworzenie zdolności operacyjnych pozwalających marynarce na działanie w skali globalnej.

Przedstawiony plan nie ma charakteru linearnego. Zakres zdolności operacyjnych marynarki chińskiej ma być funkcją wzrostu potęgi Chin⁸⁶. Zwolennicy podejścia oceanicznego jako pierwsi zwracali także uwagę na znaczenie Oceanu Indyjskiego dla rozwoju aspiracji mocarstwowych ChRL.

Mimo wzrostu znaczenia regionu Oceanu Indyjskiego w debacie strategicznej, w latach 90. XX w. był on nadal traktowany jako część tzw. rozszerzonych peryferii Chin. Aktywność Państwa Środka w regionie nabrała dynamiki dopiero od początku XXI w. Wpływ na to miały: wzrastające atrybuty mocarstwowości Chin, wzrost poczucia zagrożenia bezpieczeństwa przez Chiny, wynikający z aktywności Indii⁸⁷ i USA w regionie Oceanu Indyjskiego oraz USA w regionie Azji Południowo-Wschodniej⁸⁸, jednostronna zależność od morskich szlaków komunikacyjnych. Jednocześnie Chiny przyjęły założenie o bezpośrednim związku między osiągnięciem głównego celu, jakim jest zapewnienie bezpieczeństwa w najbliższym sąsiedztwie, czyli Azji Wschodniej (poprzez uzyskanie hegemonii na jego obszarze), a zwiększoną obecnością w regionie Oceanu Indyjskiego. Chodzi o to, by region ten nie stał się bazą dla potencjalnych działań rywali ChRL w ich najbliższym sąsiedztwie.

---

⁸⁶ J.R. Holmes, T. Yoshihara, *Chinese Naval Strategy in the 21st Century*, London–New York, s. 27–34.

⁸⁷ T. Yoshihara, *Chinese Views of India in the Indian Ocean: A Geopolitical Perspectives*, „Strategic Analysis” 2012, nr 3, s. 489–500.

⁸⁸ B. Zhang, *Chinese Perception of US Return to Southeast Asia and the Prospects of China's Peaceful Rise*, „Journal of Contemporary China” 2015, nr 91, s. 176–195.

Wrażliwość Chin na potencjalne zagrożenie, związane z wykorzystaniem przez inne mocarstwa obszarów morskich sąsiadujących z akwenami chińskimi w celu ograniczenia ich roli i pozycji w Azji Wschodniej, potęgowana jest czynnikiem geograficznym. Tzw. pierwszy i drugi łańcuch wysp *de facto* zamykają Chinom bezpośredni dostęp zarówno do Pacyfiku, jak i Oceanu Indyjskiego. James R. Holmes i Toshi Yoshihara określają tę sytuację jako tzw. chiński dylemat bezpieczeństwa państwa nadbrzeżnego (*China's littoral dilemma*). Wyróżniają cztery dylematy: Morza Południowochińskiego (tzw. dylemat cieśniny Malakka), tajwański, Półwyspu Koreańskiego i japoński⁸⁹. Główne znaczenie w polityce bezpieczeństwa i gospodarczej Chin odgrywa dylemat cieśniny Malakka. Przebiegają przez nią bowiem morskie szlaki komunikacyjne, którymi transportowane jest do Chin ponad 70% ropy z Bliskiego Wschodu oraz ponad 60% całego handlu. W przypadku regionu Oceanu Indyjskiego dylemat bezpieczeństwa Chin nie ogranicza się jednak jedynie do cieśniny Malakka. Obok niej strategiczną rolę odgrywają cieśniny Ormuz i Bal-el-Mandeb.

Powyższe uwarunkowania kształtowały nową strategię morską Chin. Przewodniczący ChRL Hu Jintao w 2004 r. jednoznacznie odrzucił postrzeganie bezpieczeństwa jedynie przez pryzmat założeń kontynentalizmu. Zaznaczył, że zadania marynarki wojennej ChRL powinny dotyczyć także obrony interesów politycznych i ekonomicznych Chin poza tzw. linią bliskich mórz, czyli Morza Południowochińskiego i Morza Wschodniocińskiego⁹⁰. W grudniu 2006 r. Hu Jintao podczas zjazdu komunistycznej partii Armii Ludowo-Wyzwoleńczej (PLA) opowiedział się za koniecznością budowy silnej, oceanicznej marynarki wojennej (*qiangda de renmin haijun*) i realizacją aspiracji uzyskania przez ChRL statusu mocarstwa morskiego (*haiyang daguo*)⁹¹. Dnia 1 sierpnia 2013 r. przewodniczący ChRL Xi Jinping podczas posiedzenia Komitetu Centralnego KPCh podkreślił konieczność przygotowania mapy drogowej dotyczącej uzyskania przez Chiny statusu mocarstwa morskiego.

Wypowiedzi przywódców Chin miały nie tylko charakter deklaracyjny. Przekładały się one także na sferę instytucjonalno-prawną. Od 2004 r. do 2014 r. w tzw. białych księgach ministerstwa obrony Chin (*China's National Defence*), publikowanych co dwa lata przez ministerstwo obrony ChRL, kwestia zapewnienia swobody transportu nośników energetycznych i towarów handlowych była jednym z priorytetów nie tylko strategii morskiej, lecz też całościowej polityki bezpieczeństwa Chin. Ponadto w białej księdze z 2006 r. wskazano, że marynarka Chin jest odpowiedzialna za „stopniowe rozszerzanie tzw. głębi strategicznej dla operacji związanych z obroną zewnętrzną”⁹².

⁸⁹ J.R. Holmes, T. Yoshihara, *Chinese...*, op.cit., s. 48–70.

⁹⁰ *Earnestly Step Up Ability Building within CPC Organizations of Armed Forces*, „Liberation Army Daily” z 13.12.2004; L. Mingfu et al., *The Historical Mission of the People's Army Once Again Advances with the Times*, „Liberation Army Daily” z 8.12.2005.

⁹¹ „People's Navy” z 28.12.2006; *Chinese President Calls for Strengthened, Modernized Army*, „People's Daily” z 27.12.2006.

⁹² Information Office of the State Council, People's Republic of China, *China's National Defence in 2006*, 29.12.2006.

Oznacza to, że Chiny nie zamierzają w swojej strategii morskiej ograniczyć się do pierwszego i drugiego łańcucha wysp. Zwłaszcza w kontekście ochrony swoich interesów związanych z morskimi szlakami komunikacyjnymi⁹³.

Potwierdzeniem coraz bardziej ofensywnego charakteru strategii morskiej Chin są tzw. białe księgi ministerstwa obrony z lat 2008 i 2010. W 2008 r. pojawił się po raz pierwszy termin „operacje militarne inne niż wojna” (*military operations other than war*, MOOTW). Wśród potencjalnych operacji w ramach MOOTW wymieniano następujące: antypirackie, humanitarne, ratownicze, w ramach misji ONZ⁹⁴. Jednocześnie białe księgi od 2008 r. zdecydowanie odchodzą od izolacjonizmu chińskiej marynarki, który charakteryzował ją w okresie zimnowojennym. Wskazują na konieczność zintensyfikowania wspólnych ćwiczeń morskich z innymi państwami, także na oceanach. W białej księdze z 2010 r. po raz pierwszy wspomniana jest koncepcja operacji realizowanych w tzw. odległych wodach (*distant waters*), czyli na oceanach i morzach poza drugim kręgiem wysp⁹⁵. O operacjach tych mówi się w kontekście konieczności dalszej modernizacji marynarki wojennej Chin.

Nowa strategia morska Chin w bezpośredni sposób wpływa na ich strategię w regionie Oceanu Indyjskiego. Berlin wskazuje na trzy główne instrumenty nowej chińskiej strategii w regionie Oceanu Indyjskiego: tworzenie tzw. sznura pereł (*string of pearls*), próba neutralizowania przewagi mocarstw morskich takich jak USA poprzez wzmacnianie infrastruktury lądowej (połączeń kolejowych, gazociągów itd.) oraz modernizacja marynarki⁹⁶.

Pojęcie *string of pearls*, które pojawiło się w 2005 r., określa aktywność Chin w rozwoju projektów infrastrukturalnych m.in. związanych z budową portów i baz bądź ich dzierżawą wzdłuż *choke points* w regionie Oceanu Indyjskiego⁹⁷. Od kilku lat Chiny tworzą tzw. zamorskie punkty strategiczne na tym obszarze. Pekin wyróżnia trzy kategorie punktów strategicznych: zabezpieczające północny szlak SLOCs – czyli bazy i porty w Pakistanie (Gwadar), na Sri Lance (Hambantota), na Malediwach⁹⁸ i w Mjanmie, zachodni łańcuch – czyli porty i bazy łączące Dżibuti, Jemen, Oman, Kenię, Tanzanię i Mozambik, oraz południowy łańcuch – łączący Seszele i Madagaskar. Chiny utworzyły lub planują utworzenie baz i portów także w Tajlandii⁹⁹.

⁹³ W. Shengli, H. Yanlin, *Building a Powerful People's Navy That Meets the Requirements of the Historical Mission for Our Army*, „Seeking Truth” z 16.07.2007, nr 14.

⁹⁴ P. Ghosh, *Sea Dragon at the Doorstep: PLA(N) Modernization and the Indian Navy*, w: H.V. Pant, *The Rise...*, op.cit., s. 109–110.

⁹⁵ Ibidem, s. 110.

⁹⁶ D.L. Berlin, *Sea Power...*, op.cit., s. 61.

⁹⁷ Termin *string of pearls* został użyty po raz pierwszy w raporcie pt. *Energy Futures in Asia*, przygotowanym przez prywatnych konsultantów grupy Booz-Allen-Hamilton dla Departamentu Obrony USA.

⁹⁸ Zob. szerzej A. Kumar, *Chinese Engagement with the Maldives: Impact on Security Environment in the Indian Ocean Region*, „Strategic Analysis” 2012, nr 2, s. 276–289.

⁹⁹ R.D. Kaplan, *China's String of Pearls*, „Stratfor” z 13.02.2013; zob. D. Kostecka, *The Chinese Navy's Emerging Support Network in the Indian Ocean*, „China Brief” 2010, nr 5, s. 3–5; D. Kostecka,

Chiny, rozbudowując infrastrukturę portową, drogową i kolejową, zacieśniały także współpracę w dziedzinie bezpieczeństwa energetycznego. Chińskie przedsiębiorstwa państwowe realizują inwestycje związane z wydobyciem ropy bądź eksploatacją gazu w takich państwach regionu Oceanu Indyjskiego jak: Kenia, Sudan, Iran, Bangladesz, Mjanma, Sri Lanka. Państwo chińskie dokonuje znacznych inwestycji w sektorze energetycznym w Afryce Wschodniej: Etiopii (wydobycie gazu), Tanzanii, Kenii, Mozambiku, Ugandzie (wydobycie ropy), Somalii. W Tanzanii chińska firma podpisała kontrakt na wydobycie węgla. Rozbudowa infrastruktury drogowej, kolejowej i portowej służyć ma efektywniejszemu przenoszeniu wydobywanych w państwach regionu Oceanu Indyjskiego nośników energii.

Lata 2000–2014 r. to okres poszerzenia współpracy z państwami regionu Oceanu Indyjskiego o aspekty polityczno-militarne. Jednocześnie region ten stał się jednym z kluczowych w polityce bezpieczeństwa Chin. Zacieśniają one relacje zwłaszcza z państwami Azji Południowo-Wschodniej (w 2005 r. Chiny i Indonezja podpisały deklarację o strategicznym partnerstwie; podpisano także tajny protokół z Filipinami, który umożliwi eksploatację ropy w ich wyłącznej strefie ekonomicznej przez chińskie firmy państwowe). Od 2000 r. Chiny są partnerem dialogu Stowarzyszenie Państw regionu Oceanu Indyjskiego (IORA)¹⁰⁰.

Działania ChRL wobec państw regionu miały charakter wielowymiarowy. Były także kompatybilne z celami polityki bezpieczeństwa i handlowej. Strategia w regionie Oceanu Indyjskiego wpisuje się w koncepcję tzw. *harmonious oceans*. Po raz pierwszy pojawiła się ona w 2004 r. w przemówieniu przewodniczącego ChRL Jiang Zemina, ale oficjalnie przedstawiono ją w 2009 r. podczas uroczystości 60-lecia powstania marynarki chińskiej, które odbyły się w Qingdao z udziałem ponad 21 delegacji zagranicznych. Koncepcję tę można określić jako morską wersję koncepcji pokojowego wzrostu potęgi Chin. Głosi ona konieczność współpracy z innymi mocarstwami w celu zapewnienia bezpieczeństwa morskich szlaków komunikacyjnych i swobody tranzytu przez cieśniny. Chiny zaczęły rozwijać dyplomację morską, biorą udział w licznych wspólnych ćwiczeniach morskich.

U progu XXI w., zwłaszcza od 2000 r., Chiny przyspieszyły proces modernizacji marynarki wojennej. Jest ona zgodna z założeniami strategii morskiej. Odpowiada jej także struktura dowództwa i koncentracja sił morskich Chin. Dowództwo floty podzielone jest na trzy główne obszary: flota północna, wschodnia i Morza Południowochińskiego. W sumie 70% sił morskich skoncentrowana jest na obszarze tego ostatniego akwenu. Realizowana od 2000 r. modernizacja nie ogranicza się jednak do wzmocnienia potencjału chińskiej marynarki w ramach obszaru morskiego pierwszego łańcucha wysp.

Hambantota, Chittagong and the Maldives – Unlikely Pearls for the Chinese Navy, „China Brief” 2010, nr 23, s. 8.

¹⁰⁰ J.P. Panda, *China's Tryst with the IORA: Factoring India and the Indian Ocean*, „Strategic Analysis” 2014, nr 5, s. 668–687.

Cechą charakterystyczną modernizacji jest przede wszystkim skoncentrowanie się na parametrach jakościowych, a nie ilościowych. W 2014 r. marynarka chińska dysponowała 62 łodziami podwodnymi, w tym czterema o napędzie nuklearnym i zdolnymi do przenoszenia pocisków balistycznych (SSBN) oraz pięcioma o napędzie nuklearnym (SSN). Według danych Departamentu Obrony USA udział procentowy nowoczesnych łodzi podwodnych zwiększył się z 10% w 2000 r. do ponad 56% w 2010 r. Łodzie o napędzie nuklearnym tworzą od 2014 r. tzw. patrole, których celem jest odstraszanie potencjalnego agresora od ataku na morza, podlegające zwierzchnictwu terytorialnemu Chin.

Od połowy lat 90. Chiny modernizują niszczyciele i fregaty oraz dokonują ich zakupów. W 2014 r. dysponowały one ponad 27 niszczycielami oraz ponad 52 fregatami. Ponad 26% spośród nich było w 2010 r. uznanych przez Departament Obrony USA za nowoczesne, a w 2013 r. poziom ten osiągnął ponad 50%. Marynarka chińska rozwija także program modernizacji amfibii. W 2014 r. Chiny posiadały trzy amfibie o wyporności ponad 18 tys. t. W 2014 r. Chiny posiadały 29 dużych amfibii o wyporności ponad 4 tys. t i ponad 53 o wyporności 1–2 tys. t. Symbolem reform marynarki wojennej i budowania floty oceanicznej było ostateczne wejście do służby lotniskowca Liaoning w 2012 r.¹⁰¹

Modernizacja marynarki chińskiej gwarantuje wiarygodny potencjał odstraszania oraz realizację celów w ramach następujących strategii: Near-Coast Defence, Near Seas Active Defense, Regional Counterintervention. Potencjał militarny marynarki pozwala więc nie tylko na defensywne, ale również ofensywne działania w ramach pierwszego i drugiego łańcucha wysp. Ponadto zwiększono zdolności operacyjne marynarki poza drugim łańcuchem wysp. Dotyczy to zwłaszcza północno-wschodniej (m.in. Zatoka Bengalska) oraz północno-zachodniej części Oceanu Indyjskiego (Morze Arabskie). Część badaczy wskazuje, że Chiny osiągnęły już poziom tzw. *extended blue water counter-intervention*. Posiadają już potencjał umożliwiający przeciwdziałanie interwencjom mocarstw w najbliższym sąsiedztwie wód, które podlegają ich zwierzchnictwu terytorialnemu¹⁰².

Mimo znacznego zwiększenia aktywności ekonomicznej, politycznej i strategicznej Chin w ostatnich latach (2009–2014) w regionie Oceanu Indyjskiego część badaczy zachodnich i chińskich uważa, że wciąż mamy w tym przypadku do czynienia z brakiem spójnej strategii. Jonathan Holslag działania Chin w regionie charakteryzuje jako rozdrobnione rozszerzanie kontaktów, które są zaprzeczeniem przemysłanej i kompleksowej aktywności. Realizowane projekty infrastrukturalne na Sri Lance, w Pakistanie, Bangladeszu czy Mjanmie nie mają przełożenia na aspekt

¹⁰¹ Na temat modernizacji marynarki chińskiej zob. szerzej Y.-H. Lim, op.cit. S. 53-97; J.R. Holmes, T. Yoshihara, *Chinese...*, op.cit., s. 87–103.

¹⁰² A.S. Erickson, *The Growth of China's Navy: Implications for Indian Ocean Security*, „Strategic Analysis” 2008, nr 4, s. 656–675.

militarno-geostrategiczny¹⁰³. Chiny świadome powyższych uwarunkowań próbują prowadzić mniej asertywną strategię w regionie Oceanu Indyjskiego. Holslag określa Chiny nawet jako „niechętnego pretendenta” (*reluctant pretender*) do roli mocarstwa w regionie Oceanu Indyjskiego¹⁰⁴.

Wydaje się jednak, że opinie te nie są uzasadnione. W czerwcu 2013 r. Chiny po raz pierwszy opublikowały *Indian Ocean Regional Development Blue Book*, która była próbą całościowej analizy sytuacji w regionie Oceanu Indyjskiego. Ponadto budowa wiarygodnych zdolności operacyjnych marynarki umożliwiła Chinom wzrost ich obecności na oceanie. Symbolem tego jest udział marynarki chińskiej w operacji antypirackiej w Zatoce Adeńskiej. Była to pierwsza od ponad sześciu wieków operacja chińskiej marynarki poza cieśniną Malakka. Nowa strategia morska Chin w regionie Oceanu Indyjskiego ma także służyć zwiększeniu poziomu poczucia niepewności w USA i Indiach oraz innych mocarstwach, a tym samym ograniczeniu możliwości ich interwencji w najbliższym sąsiedztwie ChRL. Celem jest więc wzmocnienie zdolności odstrasżających Chin. Podejmowane działania mają również na celu zmniejszenie uzależnienia (*reducing vulnerability*) od amerykańskich gwarancji bezpieczeństwa SLOCs w omawianym regionie.

Strategię morską Chin w regionie Oceanu Indyjskiego należy również rozpatrywać w kontekście tzw. strategii dwóch oceanów (*two oceans strategy*). Jej celem jest nie tylko połączenie Chin z Oceanem Indyjskim, ale także uczynienie głównie z prowincji Junnan pomostu między nim a Pacyfikiem. Projekty infrastrukturalne w państwach regionu Oceanu Indyjskiego są także kluczowym elementem w budowie tzw. morskiego jedwabnego szlaku (*maritime silk road*), który z kolei jest jednym z filarów tworzenia przez Chiny lądowego jedwabnego szlaku (*silk road economic belt*), obejmującego Azję Środkową, Azję Zachodnią i Azję Południową oraz Południowo-Wschodnią. Działania Chin w regionie Oceanu Indyjskiego należy więc rozpatrywać w kontekście powiększania stref wpływów na tym obszarze i w regionie Azji i Pacyfiku¹⁰⁵.

Na początku lat 90. XX w. region Oceanu Indyjskiego był traktowany jako rozszerzone sąsiedztwo. Strategia morska skupiała się zaś na tzw. bliskich morzach (*near seas*), czyli Południowochińskim, Wschodniochińskim i Żółtym. W 2014 r. strategia morska Chin odeszła od tzw. *near seas-centric* na rzecz *far seas-centric*. Oznacza to, że Ocean Indyjski (*Yinduyang Qu*) zaczyna być traktowany jako kluczowy dla bezpieczeństwa narodowego i rozwoju gospodarczego ChRL. Działania te wpisują się w projekt budowy potęgi morskiej przez ChRL. Sznur pereł oraz tworzenie morskiego jedwabnego szlaku, ustanowienie bądź plany utworzenia baz nie tylko w Azji Południowo-Wschodniej (np. w Kambodży), ale także w Azji Północno-Wschodniej

---

¹⁰³ J. Holslag, *The Reluctant Pretender: China's Evolving Presence in the Indian Ocean*, „Journal of the Indian Ocean Region” 2013, nr 1, s. 42–52.

¹⁰⁴ Ibidem.

¹⁰⁵ D. Walgreen, *China in the Indian Ocean Region: Lessons in PRC Grand Strategy*, „Comparative Strategy” 2006, nr 1, s. 55–73.

(w Demokratyczno-Ludowej Republice Korei), na Pacyfiku (w Papui-Nowej Gwinei) oraz w Afryce Zachodniej i Południowo-Zachodniej (w Nigerii, Angoli, Namibii) świadczą o przemyślanej strategii morskiej Chin. Ocean Indyjski, będący pomostem między Atlantykiem a Pacyfikiem, odgrywa w tej strategii pierwszorzędną rolę.

Ostatecznym celem strategii Chin w regionie Oceanu Indyjskiego jest próba osiągnięcia do 2020–2025 r. zdolności operacyjnych, które umożliwiałyby: zapewnienie bezpieczeństwa SLOCs, dominację w dziedzinie gospodarczej i handlowej w regionie, osiągnięcie przewagi strategicznej Chin nad ewentualnym rywalem w potencjalnym konflikcie zbrojnym, zwiększenie potencjału odstrasżającego przeciwko USA oraz ich sojusznikom. Do 2020 r. zwiększy się liczba operacji marynarki chińskiej poza drugim łańcuchem wysp. Jednocześnie Andrew S. Erickson zaznacza, że o przyszłej potędze morskiej Chin zdecyduje skala i zakres reformy marynarki chińskiej, jej modernizacja oraz strategia zrealizowane do 2030 r. Do tego czasu bowiem Chiny będą dysponowały tzw. strategicznym oknem możliwości (*strategic window of opportunity*)¹⁰⁶. Zdaniem amerykańskiego badacza uwarunkowania ekonomiczne, takie jak wzrost gospodarczy ChRL czy procesy regionalizacji ekonomicznej w Azji Wschodniej, będą korzystne dla trajektorii wzrostu potęgi Chin. To z kolei umożliwi im dalszy rozwój marynarki wojennej i umocnienie się w regionie Oceanu Indyjskiego. Zdaniem Jagannatha P. Pandya Chiny będą pełniły w regionie rolę „mocarstwa wielowymiarowego” (*polygonal power*)¹⁰⁷.

3.3. Strategia morska USA

Region Oceanu Indyjskiego miał w strategii międzynarodowej USA w okresie zimnej wojny marginalne znaczenie. Elity polityczne i strategiczne USA *de facto* nie traktowały tego obszaru jako odrębnego regionu w stosunkach międzynarodowych. Odzwierciedleniem tego faktu był chociażby podział dowództwa marynarki wojennej. Ocean Indyjski podlegał częściowo dowództwu na Pacyfiku, a częściowo dowództwu na Atlantyku. W dokumentach strategicznych wskazywano na owe dwa główne obszary oceaniczne: Pacyfik i Atlantyk. Ocean Indyjski oraz centralna część jego regionu, czyli obszar Azji Południowej, były pomijane w strategiach bezpieczeństwa przygotowywanych przez Departament Obrony czy w innych kluczowych dokumentach. U progu XXI w. dynamika stosunków międzynarodowych w regionach Azji i Pacyfiku oraz Oceanu Indyjskiego przyczyniła się do zmiany percepcji. Wydaje się, że na początku XXI w. USA uznają ten drugi obszar za coraz istotniejszy dla ich polityki bezpieczeństwa oraz bezpieczeństwa międzynarodowego.

Wśród przesłanek należy wymienić coraz większe współzależności w dziedzinie bezpieczeństwa między regionem Oceanu Indyjskiego a regionem Azji i Pacyfiku.

¹⁰⁶ A.S. Erickson, *Rising Tide, Dispersing Waves: Opportunities and Challenges for Chinese Seapower Development*, „Journal of Strategic Studies” 2014, nr 3, s. 372–402.

¹⁰⁷ J.P. Panda, op.cit., s. 670.

Wpływ na to miały m.in. próby nuklearne w Indiach i Pakistanie w 1998 r., wojna w Afganistanie oraz proliferacja broni masowego rażenia na kontynencie azjatyckim.

Stany Zjednoczone zdają sobie sprawę, że region Oceanu Indyjskiego wyłania się jako kluczowy obszar w stosunkach międzynarodowych. Peter Dombrowski i Andrew C. Winner wskazują, że jego znaczenie dla USA wynika z faktu, iż stał się on najważniejszym obszarem morskich szlaków komunikacyjnych i handlowych u progu XXI w.¹⁰⁸ Berlin zaznacza, że po zakończeniu zimnej wojny i zmniejszeniu roli Rosji na Oceanie Indyjskim w nowych uwarunkowaniach Stany Zjednoczone nie mogą pozwolić sobie, by na obszarze tym pozostawała „strategiczna próżnia”¹⁰⁹. Wpływ na to mają także takie elementy jak czynnik chiński, handel międzynarodowy, morskie szlaki komunikacyjne, terroryzm i ropa.

Dla Stanów Zjednoczonych na początku XXI w. kwestią zasadniczą jest niedopuszczenie, by wzrost mocarstwowości Chin wpływał na osłabienie pozycji USA zarówno w wymiarze globalnym, jak i regionalnym. Tak zaś postrzegano coraz większe zaangażowanie Chin w regionie Oceanu Indyjskiego. USA zakładają, że uzyskanie dominującej pozycji przez ChRL na tym obszarze, a zwłaszcza w poszczególnych regionach, takich jak Azja Południowo-Wschodnia, Bliski Wschód, Azja Południowa i Afryka Wschodnia, może mieć implikacje dla polityki globalnej USA. Brak zaangażowania USA w coraz bardziej kluczowym regionie Oceanu Indyjskiego oznaczałby *de facto* przyzwolenie na dominację Chin.

Część badaczy i strategów amerykańskich zaznacza, że region Oceanu Indyjskiego stanowiłby zaplecze dla realizacji chińskich aspiracji w Azji Wschodniej. Ponadto Teresita C. Schaffer podkreśla, że wzrastająca rola Chin w omawianym obszarze mogłaby zagrozić interesom USA, zwłaszcza ograniczyć dostęp do tzw. żywotnych obszarów gospodarczych (*volatile powerhouse*)¹¹⁰. Amerykanie zdają sobie sprawę, że wzrost roli Chin w regionie Oceanu Indyjskiego jest nieunikniony. Zwraca się uwagę, że jako mocarstwo kontynentalne po zakończeniu zimnej wojny zwracają one w kierunku umacniania swojego potencjału morskiego. Biorąc pod uwagę kwestię bezpieczeństwa morskiego, jednostronne uzależnienie od SLOCs, jest to uzasadnione. W swojej strategii Chiny opierać się będą na bilateralizmie. Stany Zjednoczone są zaniepokojone zwłaszcza znaczącą i wzrastającą rolą Chin w wymiarze ekonomicznym. ChRL jest bowiem głównym partnerem handlowym i inwestorem dla większości państw regionu. Jeśli Chiny zdecydują się w takim samym stopniu zacieśniać z nimi współpracę militarną i polityczną, oznaczać to będzie istotną destabilizację. Wydaje się jednak, że cel ten należy analizować w dłuższej perspektywie¹¹¹.

¹⁰⁸ P. Dombrowski, A.C. Winner, *Introduction*, w: P. Dombrowski, A.C. Winner (red.), *The Indian Ocean and US Grand Strategy*, Washington 2014, s. 3–5.

¹⁰⁹ D.L. Berlin, *Sea Power...*, op.cit., s. 53.

¹¹⁰ T.C. Shaffer, *The Indian Ocean: Protecting Access to a Volatile Powerhouse*, w: P. Dombrowski, A.C. Winner (red.), op.cit., s. 157–176.

¹¹¹ Na temat relacji USA–Chiny zob. szerzej: S. Zhao, *A New Model of Big Power Relations? China–US Strategic Rivalry and Balance of Power in the Asia-Pacific*, „Journal of Contemporary China” 2014, s. 1–21,

Powyższe uwarunkowania stały się czynnikami wpływającymi na kształtowanie się nowej strategii morskiej USA w regionie Oceanu Indyjskiego.

W 2007 r. w przyjętej przez marynarkę USA strategii morskiej wskazano obszar Morza Arabskiego/Oceanu Indyjskiego oraz zachodnią część Pacyfiku jako kluczowe dla interesów Stanów Zjednoczonych¹¹². W raporcie Departamentu Obrony z 2010 r. wskazuje się na coraz większe znaczenie Oceanu Indyjskiego dla gospodarki światowej, międzynarodowego bezpieczeństwa energetycznego oraz stabilności regionalnej¹¹³. Od 2011 r. zaczęto w coraz większym stopniu podkreślać współzależności między omawianym obszarem a regionem Azji i Pacyfiku. W wypowiedziach przedstawicieli administracji amerykańskiej i strategów pojawił się termin Indo-Pacyfiku¹¹⁴. Na znaczenie tego obszaru zwracała uwagę m.in. Hillary Clinton w artykule w „Foreign Policy”¹¹⁵. Wytyczne Departamentu Obrony z 2012 r. pt. *Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense* wskazują, że interesy bezpieczeństwa USA są wzajemnie powiązane na obszarze między Zachodnim Pacyfikiem a Oceanem Indyjskim¹¹⁶. Potwierdza to także raport departamentu z 2014 r., który podkreśla znaczenie zaangażowania USA w regionie Oceanu Indyjskiego dla ich nowej strategii w Azji¹¹⁷. W Narodowej Strategii Bezpieczeństwa (National Security Strategy) z 2015 r. stabilność i bezpieczeństwo w Azji Południowej oraz Południowo-Wschodniej rozpatrywane są w kontekście amerykańskiego zwrotu (*pivot*) ku kontynentowi azjatyckiemu¹¹⁸.

Wobec nowych wyzwań w regionie Oceanu Indyjskiego strategia morska USA koncentrowała się na następujących celach: 1) zapewnienie bezpieczeństwa morskim szlakom komunikacyjnym, 2) zapewnienie swobody przepływu przez *choke points*, 3) minimalizowanie wzrostu wpływów Chin w regionie (obszar Oceanu Indyjskiego nie jest traktowany jako priorytetowy dla USA i Chin, ale jako istotny drugoplanowy przy potencjalnej rywalizacji tych mocarstw w Azji Wschodniej). Jednocześnie w kontekście zapewnienia bezpieczeństwa SLOCs Stany Zjednoczone zdają sobie

<http://dx.doi.org/10.1080/10670564.2014.953808> (data dostępu: 20.02.2015); J.R. Holmes, T. Yoshihara, *China and the United States in the Indian Ocean: An Emerging Strategic Triangle?*, „Naval War College Review” 2008, nr 3, s. 41–60.

¹¹² US Navy, Marine Corps, Coast Guard, *A Cooperative Strategy for Twenty-First Century Seapower*, Washington 2007, s. 9.

¹¹³ Department of Defense, United States of America, *Quadrennial Defense Review 2010*, Washington 2010, s. 60.

¹¹⁴ Zob. szerzej R. Willard, *U.S. Admiral's Briefing on Asia-Pacific Military Issues*, „Asia-Pacific U.S. Military Overview” z 27.01.2012; N. Powell, *Statement* (to Senate Foreign Affairs Committee) z 7 lutego 2012 r.

¹¹⁵ H. Clinton, *America's Pacific Century*, „Foreign Policy” z 11.10.2011, <http://www.state.gov/secretary/rm/2011/10/175215.htm> (data dostępu: 20.03.2015).

¹¹⁶ Department of Defense, United States of America, *Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense*, Washington 2012, s. 2.

¹¹⁷ Department of Defense, United States of America, *Quadrennial Defense Review 2014*, Washington 2014, s. 17.

¹¹⁸ White House, *National Security Strategy 2015*, Washington 2015, s. 24–25.

sprawę z jednostronnego uzależnienia się państw Azji Wschodniej i Południowej od nośników energetycznych z Bliskiego Wschodu (USA są jedynie w 20% uzależnione od dostaw nośników energetycznych transportowanych przez SLOCs przez Ocean Indyjski). Potencjalne problemy z ich dostawą przez SLOCs do tych regionów miałyby konsekwencje dla gospodarki USA, gdyż państwa Azji Wschodniej są jednym z ich głównych partnerów handlowych.

Realizacji celów strategii morskiej USA podporządkowano instrumenty. Przede wszystkim zacieśnia się współpracę strategiczną z Indiami oraz z tradycyjnymi partnerami, takimi jak Australia, Japonia i Singapur¹¹⁹. W 2011 r. Barack Obama podczas wizyty w Australii zapowiedział zwiększenie obecności amerykańskiej w bazie w Darwin (do 2017 r. w bazie będzie przebywać rotacyjnie łącznie ponad 2500 żołnierzy marynarki USA). Część wojskowych amerykańskich optuje nawet za utworzeniem stałej bazy marynarki Stanów Zjednoczonych w Darwin. USA na mocy zawartego ostatecznie w 1992 r. porozumienia z Singapurem mogą także korzystać z bazy w Sembawang.

Głównym partnerem USA w regionie Oceanu Indyjskiego, przede wszystkim w jego części wschodniej, mają być jednak Indie. Wskazuje na to raport Departamentu Obrony z 2010 r. oraz Narodowa Strategia Bezpieczeństwa z 2015 r. Indie mają być wspólnie ze Stanami Zjednoczonymi odpowiedzialne za bezpieczeństwo tego obszaru oraz przede wszystkim być przeciwwagą dla rosnących chińskich wpływów w Azji. Od 2001 r. współpraca między USA i Indiami nabrała charakteru strategicznego. Podstawą instytucjonalno-prawną takiej współpracy morskiej stały się następujące dokumenty: *The New Framework for the US–India Defense Relationship Agreement* z 2005 r. oraz *Indo–US Framework for Maritime Security* z 2006 r. Od ogłoszenia przez Stany Zjednoczone ich nowej polityki zwrotu ku Azji Indie stały się jednym z jej filarów, zwłaszcza w odniesieniu do regionu Oceanu Indyjskiego.

Przejawem nowej strategii USA wobec Indii jest zacieśniająca się strategiczna współpraca morska. Od 2003 r. wspólne ćwiczenia morskie (z udziałem m.in. łodzi podwodnych) pod kryptonimem „Malabar” prowadzone są na dużo większą skalę niż poprzednio (program zainicjowano w 1995 r.). W 2005 r. w ćwiczeniach wzięły udział po obu stronach lotniskowce. W 2007 r. po raz pierwszy ćwiczenia nie odbyły się w zachodniej części Oceanu Indyjskiego (na Morzu Arabskim), ale w Zatoce Bengalskiej. Ponadto wzięły w nich udział także marynarki z Japonii, Australii i Singapuru. W latach 2008 i 2010 r. wspólne amerykańsko-indyjskie ćwiczenia morskie odbyły się na Morzu Arabskim, a w 2012 r. ponownie w Zatoce Bengalskiej. Od 2005 r. odbywają się także na mniejszą skalę wspólne ćwiczenia morskie USA i Indii o kryptonimie

---

¹¹⁹ Zob. A. Jarczewska, *Skazany na Wizerunku*, „Rocznik Strategiczny” 2013/14, t. 19, s. 210–211; eadem, *Stany Zjednoczone – stopniowy powrót do formy w coraz bardziej niespokojnym świecie*, „Rocznik Strategiczny” 2014/15, t. 20, s. 206–209.

„Salvex”. W ich ramach odbyły się ćwiczenia na Morzu Arabskim (2005), w Zatoce Bengalskiej (2011) oraz na Pacyfiku (2012)¹²⁰.

O roli i pozycji USA w regionie Oceanu Indyjskiego decyduje ich obecność wojskowa na tym obszarze. Jednakże brak jest jednego dowództwa, które obejmowałoby cały obszar. Region Oceanu Indyjskiego podlega pod trzy główne dowództwa: United States Pacific Command (USPACOM), które obejmuje większość państw regionu na wschód od Indii, US Central Command (USCENTCOM), obejmujące Bliski Wschód, Morze Arabskie, Zatokę Adeńską, oraz United States Africa Command (USAFRICOM), który obejmuje wschodnie wybrzeże Afryki oraz południowo-zachodnią część Oceanu Indyjskiego. Siły amerykańskie (m.in. bazy, sprzęt, personel wojskowy) rozmieszczone są na Morzu Arabskim, w Bahrajnie, w Kuwejcie, w Zatoce Perskiej, w Katarze, w Arabii Saudyjskiej, w Zjednoczonych Emiratach Arabskich, w Australii, w Brytyjskim Terytorium Oceanu Indyjskiego (atol Diego Garcia), w Singapurze, w Tajlandii oraz w Dżibuti i na Seszelach. Kuwejt, Bahrajn i Pakistan mają status głównego sojusznika spoza NATO (*non-NATO allies*). Szczególne znaczenie w strategii morskiej USA w regionie Oceanu Indyjskiego odgrywiają bazy morskie w Bahrajnie (siedziba 5. floty amerykańskiej), w Dżibuti oraz baza na Diego Garcia¹²¹. Przeszły one w ostatnich latach znaczącą modernizację. USA dokonała dużych inwestycji zwłaszcza w Diego Garcia¹²².

Część badaczy amerykańskich uważa, że nie ma spójnej strategii morskiej wobec regionu Oceanu Indyjskiego, o czym świadczyć ma brak jednego dowództwa na tym obszarze i brak tak rozbudowanych struktur sojuszniczych jak w Azji Wschodniej¹²³. Ocena ta wydaje się jednak nieadekwatna. Analiza dokumentów Departamentu Obrony oraz zacieśniające się sojusznicze relacje z Indiami i Australią świadczą o coraz większym zaangażowaniu USA na omawianym obszarze. Realizacja jednak efektywnej strategii w regionie Indo-Pacyfiku wymagać będzie przeznaczenia większych środków finansowych i lepszej koordynacji między poszczególnymi dowództwami¹²⁴.

---

¹²⁰ Na temat współpracy morskiej Indii i USA zob. szerzej D. Scott, *The „Indo-Pacific” – New Regional Formulations and New Maritime Frameworks for US–India Strategic Convergence*, „Asia-Pacific Review” 2012, nr 2, s. 85–109; J.R. Holmes, *The US–India Naval Cooperation: Moving Beyond Rhetoric*, w: H.V. Pant, *The Rise...*, op.cit., s. 139–156.

¹²¹ J.V. Hastings, *The Fractured Geopolitics of the United States in the Indian Ocean Region*, „Journal of the Indian Ocean Region” 2011, nr 2, s. 192–197.

¹²² Na temat znaczenia bazy w Diego Garcia zob. szerzej: A.S. Erickson, W.C. Ladwig III, J.D. Mikolay, *Diego Garcia and the United States’ Emerging Indian Ocean Strategy*, „Asian Security” 2010, nr 3, s. 214–237.

¹²³ J.V. Hastings, op.cit., s. 183–199.

¹²⁴ Na temat strategii USA w regionie Oceanu Indyjskiego zob. szerzej: T. Yoshihara, *The US Navy’s Indo-Pacific Challenge*, „Journal of the Indian Ocean Region” 2013, nr 1, s. 102; R.D. Kaplan, *Monsoon: The Indian Ocean and the Future of American Power*, New York 2010.

Konkluzje: użyteczność założeń realizmu ofensywnego w badaniu strategii morskich Indii, Chin i USA w regionie Oceanu Indyjskiego

Badanie strategii morskich Indii, Chin i USA w regionie Oceanu Indyjskiego w kategoriach realizmu ofensywnego pozwala odpowiedzieć na postawione w artykule pytania badawcze.

Wzrost środków na zwiększanie swojej obecności przez te mocarstwa na tym obszarze jest konsekwencją następujących faktów.

Po pierwsze Chiny i Indie dokonały znaczącej ewolucji w strategii międzynarodowej, redefiniując swoją rolę z mocarstwa lądowego w kierunku morskiego. Dowodzą tego przyjęte przez oba państwa nowe morskie koncepcje strategiczne. Wzrost znaczenia regionu Oceanu Indyjskiego potwierdza odejście w chińskiej strategii morskiej od geograficznego postrzegania koncepcji pierwszego i drugiego łańcucha wysp na rzecz podejścia pragmatycznego i realistycznego. Konceptualizacja strategii morskiej oraz próba kompleksowego podejścia do tej problematyki przez Indie dowodzą także, że region Oceanu Indyjskiego stał się priorytetowy w polityce zagranicznej Indii.

Po drugie zwiększanie obecności Indii, Chin i USA potwierdzają klasyczne założenia realizmu ofensywnego. Hegemon regionalny, chcąc utrzymać swoją rolę i pozycję w systemie międzynarodowym, nie może ograniczać się w strategii jedynie do swojego regionu. Musi także aktywnie działać i zapobiegać powstawaniu innych regionalnych mocarstw w innych częściach świata. USA dążą więc *de facto* do osiągnięcia roli mocarstwa pozaregionalnego¹²⁵. W ich interesie jest utrzymanie w innych regionach świata ładu wielobiegunowego. Zapobiegną w ten sposób pojawieniu się innego hegemonu regionalnego na tym obszarze.

Istniejący hegemon może przyjąć dla realizacji tego celu następujące strategie: równoważenia (poprzez współpracę z lokalnymi rywalami państwa aspirującego do roli mocarstwa regionalnego; poprzez zwiększenie swojej obecności militarnej na akwenach morskich sąsiadujących z wodami terytorialnymi aspirującego, wschodzącego mocarstwa) bądź przerzucania odpowiedzialności (*buck passing*). W drugim przypadku hegemon regionalny, nie angażując się bezpośrednio militarnie w danym regionie, wspiera w nim polityczno-militarnie oraz poprzez transfer technologii wojskowej, pomoc finansową czy gospodarczą państwo lub państwa, które mają równoważyć potęgę potencjalnego, wyłaniającego się hegemonu. Głównym celem dla istniejącego hegemonu jest zabezpieczenie swobodnego dostępu do regionów, w których chce utrzymać bądź rozszerzyć wpływy. Umożliwia mu to bowiem interwencję i działanie (bezpośrednie lub pośrednie poprzez sojuszników) w przypadku pojawienia się potencjalnego mocarstwa regionalnego. Zacieśniający się sojusz polityczno-strategiczny Indii i USA w regionie Oceanu Indyjskiego, współpraca USA z państwami

¹²⁵ C. Layne, *The „Poster Child for Offensive Realism”: America as a Global Hegemon*, „Security Studies” 2002, nr 2, s. 130.

Azji Południowo-Wschodniej oraz utrzymywanie baz na Oceanie Indyjskim potwierdzają powyższe założenia. USA dążą bowiem do ograniczenia wpływów Chin na tym obszarze. Ma to służyć realizacji głównego celu USA, jakim jest niedopuszczenie do uzyskania przez Chiny statusu hegemonu regionalnego w Azji Wschodniej. Założenia te wpisują się w realizację nowej amerykańskiej polityki wobec Azji (zwrot ku Azji).

Państwa aspirujące do roli hegemonu regionalnego – dotyczy to Chin i Indii – muszą nie tylko przeciwstawić się regionalnym rywalom i uzyskać nad nimi przewagę, ale także dążyć do zapobieżenia interwencji mocarstw zewnętrznych w swoim najbliższym otoczeniu. W kontekście Oceanu Indyjskiego należy jednak dokonać istotnego rozróżnienia ze względu na rozbieżne cele Indii i Chin. Dla tych pierwszych celem jest utrzymanie dominacji w regionie Oceanu Indyjskiego, w którym dążą do uzyskania statusu hegemonu. Dla Chin cel stanowi uzyskanie statusu hegemonu w Azji Wschodniej i region Oceanu Indyjskiego jest rozpatrywany jedynie w tym kontekście.

Indie realizują przede wszystkim strategię, której celami są powiększanie swoich stref wpływów oraz minimalizowanie bądź uniemożliwienie innym mocarstwom zewnętrznym (głównie Chinom) rozszerzania ich wpływów politycznych, militarnych i gospodarczych w najbliższym sąsiedztwie. Przejawem nowej strategii morskiej Indii, zwłaszcza po 2014 r., jest dużo większa konsekwencja przy realizacji założeń strategii morskiej z 2007 r. i doktryny z 2009 r. Indie zaczęły dążyć do uzyskania statusu mocarstwa odpowiedzialnego za bezpieczeństwo w regionie Oceanu Indyjskiego. Dążą one do zdobycia rangi lidera, gwaranta pokoju (przy współpracy z USA) oraz inicjatora współpracy polityczno-strategicznej na tym obszarze. Jednocześnie ich celem jest zwiększenie wpływów w regionie Azji i Pacyfiku. Współzależność między celami strategii morskiej w regionie Oceanu Indyjskiego oraz aktywnością na obszarze Azji i Pacyfiki zostały także potwierdzone w raporcie Ministerstwa Obrony Indii z 2015 r.¹²⁶

Aspiracjom tym służyć miały zbieżne interesy oraz wola polityczna New Delhi i Waszyngtonu. W założeniach amerykańskiego zwrotu ku Azji, którego wyraz znajduje się m.in. w wytycznych Departamentu Obrony z 2012 r. pt. *Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense*, Indie mają być „ekonomiczną kotwicą oraz gwarantem (dostarczycielem) bezpieczeństwa w szeroko definiowanym regionie Oceanu Indyjskiego”¹²⁷. Ich rolę w tym regionie potwierdza także wydawany przez Departament Obrony USA co cztery lata raport *Quadrennial Defense Review 2014*¹²⁸. Rząd Indyjskiego Kongresu Narodowego pod kierownictwem Manmohana Singha z lat 2004–2014 z ostrożnością podchodził do aktywnej roli w regionie Oceanu Indyjskiego. W wymiarze operacyjnym nie koncentrował się tak jednoznacznie na kwestiach strategicznych w kontekście tego akwenu. Rząd Modiego postrzega region

¹²⁶ Ministry of Defence, Government of India, *Annual Report 2014–2015*, New Delhi 2015, s. 1–11, <http://www.mod.nic.in/writereaddata/AR1415.pdf> (data dostępu: 25.03.2015).

¹²⁷ *Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense*, op.cit.

¹²⁸ Department of Defense, United States of America, *Quadrennial Defense Review 2014*, op.cit.

Oceanu Indyjskiego w kontekście rywalizacji z Chinami i kształtującego się nowego porządku regionalnego w Azji Wschodniej. Stąd zarówno Modi, jak i elity Indyjskiej Partii Ludowej (BJP) coraz częściej używają terminu „region Indo-Pacyfiku”¹²⁹. W ten sposób Indie chciałyby podkreślić swoją wzrastającą rolę także w regionie Azji Wschodniej. Zdają bowiem sobie sprawę, że ich rola w Azji Wschodniej – szczególnie w dziedzinie bezpieczeństwa – jest dużo mniejsza niż w regionie Oceanu Indyjskiego. Indie, zwłaszcza przy wsparciu USA, dążą więc do powiększenia swojej strefy wpływów oraz uzyskania statusu hegemonu regionalnego w regionie Oceanu Indyjskiego, a także do zwiększenia wpływów w regionie Azji Wschodniej, co minimalizowałoby wzrost potęgi chińskiej w regionie Azji i Pacyfiku.

Działania te są sprzeczne z interesami Chin, które postrzegają je jako zagrożenie dla ich bezpieczeństwa. W anarchicznym systemie w regionie Oceanu Indyjskiego Chiny, aspirując do hegemonii regionalnej w Azji Wschodniej, dążą do rozbudowy marynarki oraz uzyskania wpływów na oceanie, który bezpośrednio sąsiaduje z kluczowym dla nich akwenem, czyli Morzem Południowochińskim. Od kilku lat Chiny konsekwentnie tworzą zamorskie punkty strategiczne w regionie Oceanu Indyjskiego. Koncepcja *string of pearls* ma charakter wielowymiarowy, na ten sznur składają się instrumenty ekonomiczne, polityczne i w najmniejszym stopniu militarne. Porty czy bazy w regionie państw regionu Oceanu Indyjskiego służyć mają przede wszystkim wsparciu logistycznemu dla projektów infrastrukturalnych. Ponadto mają być katalizatorem zacieśniania politycznych i ekonomicznych więzi Chin z państwami regionu. Ma to pozwalać na systematyczne zwiększanie wpływów chińskich w państwach regionu.

Zwiększanie obecności w regionie Oceanu Indyjskiego przez Indie, Chiny i USA wynika także ze strukturalnych uwarunkowań regionu, m.in. z wysokiego poczucia braku bezpieczeństwa, które jest pogłębiane historycznymi podziałami oraz obawami co do intencji pozostałych uczestników. Dotyczy to nie tylko relacji USA z Chinami, ale również partnerów strategicznych, którymi są Indie i USA. Uwarunkowania historyczne tej nieufności to m.in. brak poparcia dla aspiracji niepodległościowych Indii w latach 40. XX w. oraz demonstracja siły marynarki amerykańskiej w 1971 r. podczas wojny bengalskiej. Założenia realizmu ofensywnego o kruchości i nietrwałości sojuszy jak najbardziej uwidaczniają się więc w przypadku regionu Oceanu Indyjskiego. W krótkim i średnim okresie Indie i USA będą dążyć do ograniczenia wpływów Chin, co będzie to stanowiło ich główną przesłankę współpracy w tym regionie. Trudno jednoznacznie określić, jak w dłuższej perspektywie, wraz ze wzrostem potęgi militarnej Indii, będą układać się indyjsko-amerykańskie relacje. Wydaje się jednak, że Indie w ciągu kolejnych 20 lat nie osiągną statusu mocarstwa morskiego o takich zdolnościach, które umożliwiłyby im bezwzględną dominację

---

¹²⁹ P. Chacko, *The Rise of the Indo-Pacific: Understanding Ideational Change and Continuity in India's Foreign Policy*, „Australian Journal of International Affairs” 2014, nr 4, s. 433–452; R.K. Bhatia, V. Sakhuja (red.), *Indo-Pacific Region: Political and Strategic Prospects*, New Delhi 2014.

w regionie. Tym samym w najbliższym okresie Indie wciąż będą akceptować rolę USA jako gwaranta bezpieczeństwa SLOCs na tym obszarze.

Zwiększanie obecności w regionie Oceanu Indyjskiego przez Indie, Chiny i USA oraz modernizacja marynarki przez Pekin i New Delhi kształtują tamtejsze stosunki międzynarodowe. Relacje między tymi mocarstwami są czynnikiem konstytuującym region¹³⁰. Wynika to z następujących faktów.

Po pierwsze w strukturze oddziaływań wewnątrzregionalnych dominują relacje z udziałem tych trzech mocarstw. Ten specyficzny układ trilateralny między Indiami, USA i Chinami stabilizuje system regionalny w sytuacji braku instytucji bezpieczeństwa. To ważne, ponieważ w regionie pojawiają się liczne zagrożenia, takie jak nierozwiązane problemy graniczne, konflikty międzypaństwowe (Indie–Pakistan, Indie–Chiny), ale również rywalizacja mocarstw w Zatoce Bengalskiej oraz na Morzu Andamańskim i Morzu Arabskim. Towarzyszy temu niski poziom przestrzegania reżimów międzynarodowych w dziedzinie kontroli zbrojeń i brak uregulowań dotyczących środków budowy zaufania, co dotyczy zwłaszcza obszaru Morza Arabskiego.

Po drugie Indie, USA i Chiny determinują w znaczny sposób dynamikę regionalnego systemu bezpieczeństwa, gdyż mocarstwa te stoją w obliczu dylematu bezpieczeństwa¹³¹. Zwłaszcza relacje Indie–Chiny oraz USA–Chiny w kontekście regionu Oceanu Indyjskiego cechuje dominacja problematyki bezpieczeństwa rozumianego w tradycyjny sposób. Jest to bowiem funkcja percepcji działań innych uczestników jako wrogich oraz niejasnych. Modernizacja marynarek wojennych Indii i Chin oraz utrzymywanie baz wojsk morskich USA i rozbudowa układów sojuszniczych zwiększają jedynie dylemat bezpieczeństwa.

Nasze konkluzje jednoznacznie potwierdzają nadzwyczajną wartość eksplanacyjną realizmu ofensywnego. Jest to zbieżne z wnioskami Kazuhiko Noguchiego¹³². W regionie Oceanu Indyjskiego mamy więc do czynienia z klasycznym przypadkiem realizmu ofensywnego, który przejawia się w strategiach morskich Indii, Chin i USA. Mocarstwa te dążą do utrzymania bądź rozszerzenia swoich morskich stref wpływów, uważając że w ten sposób mogą zapewnić bezpieczeństwo. Część badaczy biorąc pod uwagę wyznaczniki geograficzne, postrzega trilateralne relacje Indie–USA–Chiny w kontekście rywalizacji mocarstw morskich i kontynentalnych¹³³. Nie oznacza to jednak możliwości wybuchu konfliktu zbrojnego w najbliższym okresie. Wydaje się

---

¹³⁰ Zob. E. Haliżak, *Funkcje regionalizmu w stosunkach międzynarodowych*, J. Kukułka (red.), *Zmienność i instytucjonalizacja stosunków międzynarodowych*, Warszawa 1988, s. 132–147; A.E. Abdenur, D.M. de Souza Neto, *Region-Building By Rising Powers: The South Atlantic and Indian Ocean Rims Compared*, „Journal of the Indian Ocean Region” 2014, nr 1, s. 1–17.

¹³¹ Por. D. Brewster, *Beyond the „String of Pearls”: Is There Really a Sino-Indian Security Dilemma in the Indian Ocean?*, „Journal of the Indian Ocean Region” 2014, nr 2, s. 133–149.

¹³² K. Noguchi, *Bringing Realism Back In: Explaining China’s Strategic Behavior in the Asia-Pacific*, „Asia–Pacific Review” 2011, nr 2, s. 60–85.

¹³³ E.B. Montgomery, *Competitive Strategies Against Continental Powers: The Geopolitics of Sino-Indian-American Relations*, „Journal of Strategic Studies” 2013, nr 1, s. 76–100.

to mało realne. Mimo bowiem ograniczeń wewnątrzregionalnych wzajemne relacje między USA, Chinami i Indiami pełnią *de facto* rolę stabilizatora w regionie. Raczej będziemy mieć do czynienia z modelem równowagi sił, charakteryzującym się elementami rywalizacji oraz współpracy. Przykładem jest zacieśniająca się kooperacja gospodarcza Indii z Chinami. Nie zmienia to faktu, że modernizacja sił morskich oraz aktywność Indii, Chin i USA w regionie Oceanu Indyjskiego powodują wzrost nieufności między tymi trzema państwami. Założenia realizmu ofensywnego znajdują więc potwierdzenie w analizie problematyki zbrojeń morskich na omawianym obszarze.

Maritime Strategies of India, China and the United States in the Indian Ocean Region: An Analysis Based on Offensive Realism

The aim of this article is to analyse the development of naval capabilities in the Indian Ocean region. In order to explain and understand this issue we first have to examine the maritime strategies declared and implemented in this area by India, China and the United States.

The theoretical instrument used in this case study is offensive realism, which is one of the best defined and structured versions of the theory of realism. The choice of this instrument is determined by its ontological and epistemological principles, which emphasise the significance of active international strategies that states undertake in the anarchic international environment in order to improve their parameters of power as the condition of survival and ensuring security.

It is not the purpose of this article to verify the principles of offensive realism by empirically testing the hypotheses inferred from it. It is instead to be used as a heuristic instrument for examining the maritime strategies of major actors in the Indian Ocean region.

With the above in mind, the article has been designed as follows. The first part presents the general methodological principle of the analysis. The second part discusses the Indian Ocean region in form of a case study and justifies the choice of this specific area as the subject of the study. The third part analyses the activity of India, China and the United States in the region in terms of important variables concerning material and non-material factors. The last part of the article is a summary and contains the conclusions presented in the form of answers to the research questions at the source of this analysis.

Keywords: offensive realism, maritime strategy of India, maritime strategy of China, maritime strategy of the US, foreign policy, power, navy